

Zajednica Italijana Crne Gore
Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Radojka Abramović

SLIKE ITALIJANSKIH MARINISTA NA PODRUČJU BOKE KOTORSKE

SLIKE ITALIJANSKIH MARINISTA
NA PODRUČJU BOKE KOTORSKE

Kotor, 2018

Izdavač:

Zajednica Italijana Crne Gore
Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Organizatori:

Zajednica Italijana Crne Gore
Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Autor kataloga i izložbe:

Radojka Abramović

Tehnički urednik:

Slavko Dabinović

Lektor:

Jasmina Bajo

Dizajn:

Marina Jovanović

Fotograf:

Nenad Mandić

Pokrovitelj:

Narodni univerzitet iz Trsta

Štamparija:

Štamparija "Obod" - Cetinje

Tiraž:

200

SLIKE ITALIJANSKIH MARINISTA NA PODRUČJU BOKE KOTORSKE

Našu i italijansku obalu spaja plavi Jadran, miluju iste struje, more tuče silovito o njima, podriva ih i formira uvale, male, skrovite plaže, strme prijeteće hridine. Znatno manje razuđena obala Italije, mirna i ispružena k moru, lijepa kao osunčana, neznatno nazubljena školjka, kontrast je vrlo dinamičnoj konfiguraciji naše obale. Preлива se zlatna mjesečina s obale na obalu, žarko sunce zalazi na horizontu, spajajući se u lepezi crvenih i purpurnih tonova, koji jednako zadivljuju ljude s obala Mediterana. Ovdje, na krajnjem jugoistoku Jadrana, more je zašlo duboko u krševito kopno i stvorilo raj na zemlji, Bokotorski zaliv. Ovaj zaliv čudesne ljepote, mjesto gdje se brda i čempresi čudnovato ogledaju u moru, palaci, kamene kuće i crkve spavaju za vrijeme bonace u mirnom, plavom ogledalu, a vijugava obala zelenosive boje s bijelim kamenim građevinama mirna je i skrovita, prirodna luka. Ljudi koji su u okruženju i prirodi pronašli nadahnuće i smisao u prepoznavanju estetskog, od davnina su se otisnuli s kućnog praga na more, koje su umjesto njiva preorali krhkim, drvenim brodovima, znojeći i krvareći nemirnom morskom pučinom. Brodeći, trgujući i ratujući na moru, beskrajnoj plavoj pozornici, prepunoj dramatičnih događanja, vraćali su se rodnoj obali. Ukrasili su Boku, njene crkve i domove najljepšim predmetima, koje su donosili s bližih i daljih obala. S druge strane, u Boku su dolazili znatiželjni stranci, putujući kartografi i slikari, ostavljajući joj svoje likovne zapise.

U XVIII vijeku, posljednjem vijeku venecijanske uprave nad Bokom (1420–1797), kada je pomorska privreda Boke Kotorske dostigla zenit, kao i tokom XIX vijeka, kada se umjesto venecijanske zastave s predstavom lava Sv. Marka na našim jedrenjacima vijorila austrijska zastava, u zavjetnim zbirkama i po domovima bokeljskih pomorskih privrednika najučestalije likovne predstave na slikama bile su jedrenjaci u plovidbi. Razni tipovi jedrenjaka, poput relikvija krase i dan-danas domove bokeljskih kapetana, kao i brojne zavjetne i muzejske zbirke. Jedrenjak je Bokeljima bio drugi dom, a ljepotu gordih ljepotica na moru ovjekovječili su brojni

strani marinisti, među kojima je najviše autora iz prekomorske Italije, koji su za bokeljske naručioce slikali jedrenjake uglavnom u italijanskim lukama, ponajviše u Trstu i Veneciji, Đenovi, Napulju, kao i drugim mediteranskim lukama.

Usljed naglašenog geografskog odvajanja primorske zone od kontinentalne, lancima visokih planina, likovne predstave mora i pomorskog života bile su isključivo vezane za ostrva i uski priobalni pojas. Crpeći iz mora opstanak i život, ljudi s mora usmjerili su se na njega veoma rano, mrežama i lađama stekli materijalna dobra, ali i veliko duhovno bogatstvo. Život uz more se u likovnoj umjetnosti prvobitno izražava u vidu simbola i apstrakcije u raznim materijalima i tehnikama. Čitav svijet na vodi, i onaj pod vodom, kao i vjerovanje u razna morska božanstva prikazan je u starom vijeku, za vrijeme vladavine Ilira, Grka i Rimljana brojnim kamenim, glinenim, bronzanim i keramičkim skulpturama. U vrijeme kolonizacije jadranske obale nastale su brojne predstave mora, uglavnom na reljefnim nadgrobnim spomenicima, a iz istog perioda potiču česte likovne predstave morske flore i faune, uglavnom kao dekorativnih motiva, od kojih je najomiljeniji motiv bio delfin.

Pomorski likovni motivi su u srednjem vijeku manje zastupljeni nego u antici. Razlog je privikavanje slovenskog stanovništva na pomorski život, iako dokazi ukazuju na rano razvijeno pomorstvo. Pomanjkanje pomorske ikonografije javlja se uslijed slabe očuvanosti spomenika ranog srednjeg vijeka. Iz ovog perioda najviše je sačuvano kamenih ulomaka pletterne ornamentike i pokoji sakralni ikonografski motiv s pomorskom tematikom, tako da su čak i u kontinentalnoj srednjovjekovnoj Srbiji česti motivi riba, mora i lađa, iako gotovo uvijek u biblijskom kontekstu.

Već od XIV vijeka raste interesovanje italijanskih kartografa za prikazivanjem crnogorskog obalnog pojasa i gradova na Primorju. Srednjovjekovne pomorske karte, ili portolanski prikazi, izrađivali su se u malim količinama, jer su se crtali rukom, uglavnom na pergamentu; kao raritetni primjeri nalaze se u posjedu Nacionalne biblioteke u Parizu i Biblioteke Marčane u Veneciji. Glavna kartografska djelatnost razvijala se u gradovima s razvijenom pomorskom trgovinom, u Italiji u Đenovi, Veneciji i Ankoni. Današnja crnogorska obala i istočnojadransko područje zastupljeno je na najstarijim srednjovjekovnim pomorskim kartama sa gradovima Kotorom, Budvom, Barom i Ulcinjem. Od Nikolausa Paskvalinija (Nicolaus Passquallini), Jakova Điroldisa (Jacobus Giroldisa), franjevca Fra Maura italijanski kartografi izrađivali su posebne karte Mediterana i Jadranskog mora, a Graciozus Beninkaza (Gratiosus Benincasa), koji je radio u Đenovi, izrađuje kartu Boke Kotorske (Golfo de Cataro) 1472. godine.

Kasnije su se karte izrađivale koristeći štamparske tehnike – tehniku drvoreza, bakroreza i bakropisa, od kojih su se dobijali otisci na papiru. Ručno bojene, unikatne karte renesansnog tipa, predstavljaju prapočetke prikaza gradova i utvrđenih mjesta Boke i Crnogorskog primorja. U XVI vijeku karte ovog obalnog područja izrađuju Italijani Đovani Frančesko Kamočo (Giovanni Francesco Camocio), Đuzepe Rozačo (Giuseppe Rosaccio), a u XVII vijeku, zlatnom vijeku kartografije, i veliki broj kartografa italijanskog porijekla, koji su važili za najznačajnije kartografe na svijetu. Među njima je najpoznatiji venecijanski kartograf Vinčenco Marija Koroneli (Vincenzo Maria Coronelli, Ravena, 1650 – Venecija 1718), poznat po tome što je unapredio svoju kartografsku produkciju osnovavši Academia cosmographica degli argonauti, čime je postao zvanični kartograf

Venecijanske Republike. U jednom od njegovih kapitalnih djela, atlasu iz 1688. godine, u donjem uglu s medaljonima bogato ukrašenim floralnim motivima nalaze se osnove 22 utvrđena grada istočne i zapadne jadranske obale, a među njima i Herceg Novog, Kotor, Budve, Bara i Ulcinja. Karte i vedute gradova i mjesta Boke Vinčenca Koronelija i drugih autora možemo posmatrati kao umjetničko viđenje geografskog i urbanog prostora. Noseći vrlo važnu estetsku komponentu, sa posebnostima koje obilježavaju umjetničke stilove epohe u kojoj su stvarane, one sadrže i svoju ikonografiju. Na ovim kartografskim prikazima dominira realni prikaz objekata vezanih uz more, brodova kao simbola pomorstva i pomorske privrede, kao i čitav svijet izmaštanih morskih bića.

U kasnom srednjem vijeku sve su češći pomorski motivi duž naše obale, naročito sa prikazima brodova. U prvom razdoblju pod mletačkom vlašću, krajem XV vijeka, javljaju se i prve vedute, već pomenuti pojednostavljeni perspektivni pogledi sa kombinacijom tlocrta naših pomorskih gradova. Iz ovog razdoblja na Jadranu sačuvani su prvi pomorski pejzaži i marino slike, kao pozadina slika religioznog sadržaja. Božidarevićeve (Nikola Božidarević, Kotor 1460 (?) – Dubrovnik, 1518) *Blagovijesti*, koje je slikao za dominikansku crkvu na Lopudu (danas u zbirci dominikanskog samostana u Dubrovniku), predstavljaju prvu sliku s likovima smještenim u pejzaž. U podnožju slike, sem biblijskih prizora i prizora iz života naručioca i lopudskih dominikanaca u posebnim poljima, centralna scena prikazuje Kolendićev jedrenjak. Naručilac ove slike bio je dubrovački kapetan i brodovlasnik Marko Kolendić (Marco de Blasio Colendich). Ovu sliku iz 1513. godine Nikola Božidarević (prezime izvedeno od imena njegovog oca Božidara Vlatkovića, dubrovačkog slikara) potpisao je kao Nicolaus Rhagusinus. Dakle, u crkvenom slikarstvu mogu se posmatrati kao zasebne cjeline marine i vrlo dopadljivi pejzaži, koji ovdje predstavljaju dio pozadine glavnih likova. Čitava galerija zavjetnih slika rađenih na drvetu, papiru i srebrnim pločicama nalazi se u crkvama ovog perioda posvećenih Bogorodici ili svecima. To su često manje crkve, sa ponekom zavjetnom slikom, locirane na osami sa pogledom na morsku pučinu.

Osamnaesti vijek je period slabljenja pomorske moći Venecije na Jadranu. Pred sam kraj vladavine moćne Serenisime, 1797. godine, i tokom XVIII vijeka, pojedini gradovi, pa čak i mala mjesta na obali, postaju samostalni i razvijaju svoje brodarstvo. Geografske karte i vedute Boke i njenih gradova uljepšavaju se u baroknom stilu, a sve je veći broj putopisaca i slikara iz zapadne Evrope, posebno Italijana, koji slikaju i opisuju obalu Jadrana i Bokokotorski zaliv. Vedute naše obale, romanizirane i uljepšane, naročito one s početka XIX vijeka, predstavljaju začetke marinističkih slika i utiču na pojavu čitave plejade marinističkih slikara. Pjer Mortije (Pierre Mortier) objavio je u Amsterdamu mapu bakroreza većeg formata s umjetnički izrađenim prikazima pomorskih gradova, a od bokeljskih gradova izdao je vedute Herceg Novog i Kotor. Najviše sačuvanih slika brodova slikano je rukom italijanskih marinista, a tokom XVIII vijeka najviše marinističkih slika nastalo je na području Dubrovačke Republike i Boke Kotorske.

Težnja pojedinaca ka slikanju teme mora još uvijek ne znači jasno određenje marino slike, jer marino slika podrazumijeva određene specifičnosti. Suština marino slike nije vjerno kopiranje broda, mora, pejzaža uz more, već onaj opšti utisak koji kod posmatrača ostavlja suton nad zatamnjenom površinom mora, živo prelamanje sunčeve svjetlosti nad namreškanom

površinom vode, brod u plovidbi po mirnom i olujnom moru sa svim elementima konstrukcije, koji su kod slikanja jedrenjaka razrađeni do detalja. Kako je san o ljepoti draži od realnosti, tako je i marino slika vizija ljepote mora i atmosfere nad njim, fina, nostalgična, blago dotjerana predstava realnog. Postoji nekoliko bitnih elemenata koji utiču na formiranje marino slike, ali je najvažniji – more kao estetska i duhovna kategorija, pod čijim uticajem se mijenja ljudski misaoni i emotivni sklop. „More koje gradi ambijente, klimu i floru gradi i ljude, misli i čuvstva, stavove, nastrojenja, duh, odnos prema stvarima i prema životu.“ Nebo je također bitan element u formiranju marino slike. Pod uticajem neba, odnosno njegovog osvjetljenja, mijenja se kompletan sadržaj marino slike. Sunce, kao komponenta marino slike, modelira oblike, stvarajući od konkretnih predstava iz prirode jasne, čiste odnose, potencirajući svojstvo materije od koje je realna predstava sačinjena.

Italijanski marinisti su za bokeljske naručioce uglavnom izrađivali slike jedrenjaka u plovidbi po blago zatalasanom moru, po olujnom moru, u dramatičnim pomorskim okršajima i brodolomima. Neke od njih su visokog likovnog kvaliteta, a neke tehnički i koloristički zadovoljavaju tek osnovne kriterijume u prikazu mora i broda. Zato je veoma teško napraviti granicu između likovnog i dokumentarnog u radu ovih slikara XVIII i XIX vijeka. Ipak, neophodno je istaći da djela određenih slikara u kojima slikaju jedrenjake, odnosno prve parobrode u plovidbi, uz osjećaj za more i morski ambijent predstavljaju neprocjenjivo vrijedan likovni dokument o tipovima brodova, trgovačkim rutama, strahovitim olujama, ratnim dešavanjima, stradanju, požrtvovanju i podvizima na moru. Sa likovnog aspekta bitno je istaći da se ovim katalogom nastoji obuhvatiti slikarski izraz svakog pojedinačnog mariniste, od kojih su se mnogi bavili izradama marino slika porodično – otac, sinovi i njihovi nasljednici. Osim upoznavanja sa stilom i školom kojoj su ovi umjetnici pripadali, katalog italijanskih marinista na području Boke predstaviće i tipove naših brodova, njihove zapovjednike, odredišta i nivo duhovnog života domaćih pomoraca, koji su, kao naručioc marino slika, bili u bliskim kontaktima sa italijanskim slikarima.

Slike italijanskih marinista na području Boke Kotorske mogu se podijeliti na osnovu raznih kriterijuma: prema autorima, mjestu gdje su izložene ili po slikarskoj temi. Ako uzmemo u obzir posljednji kriterijum, možemo govoriti o slikama sa predstavama broda u plovidbi po vedrom danu, po oblačnom danu, broda u oluji, brodoloma, kao i o slikama religiozne tematike sa pomorskim motivom. Ipak, pošto se tematika određenih slika preklapa, kako bismo izbjegli određene nedoumice, italijanske autore ćemo obraditi po azbučnom redu.

U Pomorskom muzeju Crne Gore nalaze se dvije marino slike italijanskog autora Vinčenca Kilonea (Vincenzo Chilone): *Bitka braće Marka i Joza Ivanovića iz Dobrote kod Patrasa 1751. godine* i *Bitka braće Joza i Marka Ivanovića iz Dobrote kod Pireja 1756. godine*. Slike je muzeju poklonio konte Ivo (Giovanni) Ivanović iz Dobrote, direktni potomak dobrotskih Ivanovića, kavalijera Marka i Joza Ivanovića.

BITKA BRAĆE MARKA I JOZA IVANOVIĆA KOD PATRASA 1751. GODINE

Autor: Vinčenco Kilone, Venecija, 1823. godina

Tehnika: ulje na platnu, 104 x 108 cm

I B 495

Signatura: donji, desni ugao, Vincenzo Chilone. f.

Legenda je podijeljena u tri stupca: Combattimento seguito li 17. aprile 1751. nelle aque di Patrasso del capitano Marco Ivanovich da Dobrota suddito della Serenissima Republica di Venezia dol Numero di soli Marinari 22 contro il famoso Corsaro Barbaresco con 16 Pezzi di Cannone e 200 Turchi di equipaggio, il quale dopo il lungo Combattimento di ore 6 ½ sempre a fuoco vivo di cannone e Moschettaria e dopo aver tre volte tentato l' arambaggio fu respinto con gran perdita di Turchi e maltrattato il suo bastimento

Kapetan Marko Ivanović krenuo je iz Dobrote, prema Grčkoj, po trgovačkom poslu, sa namjerom da u Tebi ukrca sir, ali ga je u plovidbi presrela gusarska tartana, vlasništvo zloglasnog Turčina Hadži Ibrahima. Gusarska tartana prethodno je bezuspješno progonila dva druga broda, a zatim je svom silinom napala tartanu kapetana Marka Ivanovića. Reis Hadži Ibrahim imao je 200 mornara i 16 topova, dok je dobrotaska tartana brojala svega 19 mornara i 8 topova. Dobrotski mornari sa kapetanom Markom Ivanovićem borili su se u šestoipčasovnoj borbi, koja je trajala od 6 sati uveče do jedan i po sat poslije ponoći. Iako je kapetan Marko bio ranjen u lice, uspio

Bitka braće Marka i Joza Ivanovića kod Patrasa 1751. godine

Autor: Vinčenco Kilone, Venecija, 1823. godina

Tehnika: ulje na platnu, 104 x 108 cm

je da sa svojom posadom odnese pobjedu, u tri navrata tjerajući u bjekstvo u ljudstvu i oružju nadmoćnijeg neprijatelja. U Crkvi Sv. Đorđa i Tripuna u Veneciji nalazi se jedna zavjetna slika koja prikazuje okršaj Marka Ivanovića u stilu Frančeska Fontenbasa, Tijepolovog učenika. Po sredini, na dnu slike, u okruglom medaljonu, naslikan je portret Marka Ivanovića, koji rukom pokazuje svoj viteški krst, kavalijerata Sv. Marka. Uvećanu kopiju portreta Marka Ivanovića sa ovog medaljona naslikao je slikar Mato Đuranović 1964. godine. Portret je izložen u Pomorskom muzeju Crne Gore, između dvije slike na kojima su predstavljene pomorske bitke.

Na platnu je prikazana luka Patras, od kopnenog dijela ka izlazu iz luke na morsku pučinu, u kojoj se vodi žestoka borba Dobročana protiv gusara. Dvije grčke lađe, koje je neprijatelj natjerao uz obalu viju mletačke zastave. Na jednoj od lađa ispisan je tekst „Due londre de greci invenstite dal corsaro“. Sa obale ljudi posmatraju tok bitke, a u pozadini je grad Patras.

2. BITKA BRAĆE MARKA I JOZA IVANOVIĆA KOD PIREJA 1756. GODINE

Autor: Vinčenco Kilone

Tehnika: ulje na platnu, 105 x 76 cm

I B 495

Signatura: dolje, desno, anno 1823 Vincenzo Chilone fece.

Legenda, takođe ispisan u tri stupca: Combattimento successo L'anno 1756. 19. aprile – Essendo la tartana Veneta del Conte Kr. Marco Ivanovich da Dobrota ed il suo fratello Kr. Iseppo solo di 40 uomini d' equipaggio nel sudetto giorno si vedono assaliti da un grosso Sciambecco Tripolin lungo piedi 110 con 40 Pezzi di Cannone, e 360 Turchi d' equipaggio, li sudetti ambedue combatterono dalle ore 12 sino le 23 sempre a fuoco vivo dipoi vince la Tartana il sudetto Sciambecco con perdita del Kr Marco ed altri otto de suoi Marinari; il giorno dietro fu abbruciato il Sciambecco dopo parti la Tartana vittoriosa verso la Serenissima Dominante.

Željan osvete zbog izgubljene bitke iz 1751. godine u vodama Patraskog zaliva, Hadži Ibrahim je dobio priliku da se osveti braći Ivanović u atinskoj luci Drago 1756. godine. Zloglasni gusar saznao je od grčkih ribara da se u atinskoj luci, po trgovačkom poslu, nalazi tartana „Santissimo Crocefisso e Maddona del' Rosario“, kapetana Joza Ivanovića, koja je brojala 40 članova posade i 8 topova malog kalibra. Dobročani su, takođe, na svojoj tartani bili obaviješteni o namjerama Hadži Ibrahima. Uslijed opasnosti od turskog šambeka, koji je imao 360 ljudi i 42 topa, Dobročani su nasukali tartanu, kako bi, ukoliko ne bude nade za uspješan otpor, uzmakli prema kopnu. Marko Ivanović je sa osam članova posade, iz obližnjeg zaliva, došao u pomoć svome bratu. Gonjen povoljnim vjetrom, turski šambek ustremio se na tartanu Ivanovića. Hadži Ibrahim je, prema tradiciji, stavio ruku na grudi, tražeći predaju. Marko Ivanović odgovorio je hicem i smrtno ga ranio. Turski šambek, razapetih jedara, nasrnuo je svom silinom prema tartani Ivanovića. Međutim, pod nezgodnim udarima vjetra brod se nasukao i artiljerija mu je postala neupotrebljiva. Gusari su poskakali u vodu i počela je ogorčena borba prsa u prsa. U borbi je

poginuo Marko Ivanović. Salve topova dobrotske tartane, po treći put, teško su oštetile gusarski brod. Dobročani su prešli na gusarski brod i natjerali Turke u bjekstvo. Zapalili su turski šambek, oslobodili hrišćanske robove i uzeli trofeje.

Ovu sliku naslikao je Vinčenco Kilone u Veneciji, iste 1823. godine. Kao poklon Iva konte Ivanovića dospjela je u Pomorski muzej u januaru 1964. godine. Na slici je prikazana atinska luka na brežuljku zajedno sa nekoliko džamija i kuća. Na obali se nalaze ruševine nekada reprezentativnog grčkog hrama, kao i jedan grčki manastir. Ova panorama grada dokaz je da je autor slike bio izvrstan poznavalac perspektive i dobar pejzažista. Gusarski šambek obojen žutom, crvenom, bijelom i zelenom bojom u četiri reda, sa bočnim topovima i četiri jarbola, pun je ljudi u živopisnim nošnjama. Dobrotska tartana Ivanovića prikazana je sa tri jarbola i sedam bočnih topova iz kojih suklja vatra prema turskim šambecima. Turska lađa, sa lijeve strane, prikazana je sa Turcima u bjekstvu. Uz obalu je nasukan turski šambek u plamenu. Tartana braće Ivanovića pobjedonosno isplovjava iz luke prema Mlecima, punih jedara, a pod pramcem joj visi alaj-barjak – turski trofej.

Bitka braće Marka i Joza Ivanovića kod Pireja 1756. godine

Autor: Vinčenco Kilone

Tehnika: ulje na platnu, 105 x 76 cm

Na slikama V. Kilonea koje se nalaze izložene u Pomorskom muzeju Crne Gore uočljiva je impresivna, koloristički raspjevana paleta. Specifični plavi tonova mora i neba pružaju utisak vesele, tek probuđene prirode, mada se ne smije zanemariti ni u cjelini brižljivo doraden crtež. U ovim radovima jasno je uočljiva veza između njegovih radova i slika njegovog slavnog prethodnika Kanaleta (Canalleta). Interesantno je da su ovo jedina platna ovog autora u na našoj obali, a u Pomorskom muzeju Crne Gore ubrajaju se u najveće muzejske dragocjenosti. Restauracija ovih slika izvršena je u Slikarsko-konzervatorskom ateljeu Saveznog instituta za zaštitu spomenika kulture u Beogradu. Način na koji su, vrlo rijetkom tehnikom, slike konzervirane i restaurisane objašnjen je u pismu koje je Upravi Pomorskog muzeja u Kotoru poslao Aleksandar Tomašević, poznati akademski slikar-konzervator iz Beograda.

Vinčenco Kilone (1758–1839) spada u posljednje sljedbenike Antonija Kanala, koji je u istoriji umjetnosti poznatiji kao Kanaletto. Kanaletto (Canaletto, 1697–1768) poznati je venecijanski vedutista i slikar perspektive, koji je na svojim mnogobrojnim platnima slikao venecijanske lagune, blistave građevine i jedinstvene prostore i stvorio platna neprocjenjive vrijednosti. Slike ovog autora izložene su u mnogim evropskim galerijama. V. Kilone je njegov najtalentovaniji i najpoznatiji sljedbenik. U Palati „Ca’rezzonico“ na Kanalu Grande u muzeju mletačkog setečenta, u dvorani zvanoj Salotto delle lacche verdi, nalazi se njegova slika *Veduta del Bacino di S. Marco visto dalle fondamenta di S. Biagio*. Slike V. Kilonea koje se nalaze u Pomorskom muzeju Crne Gore naslikane su skoro sedamdeset godina poslije slavnih bitaka, najvjerovatnije prema predanju, a moguće je da je slikar koristio bakrorez s prve strane Nenadićevog spjeva „Šambek satarisan Božjom desnicom“ koji grafički prikazuje atinsku luku.

U Pomorskom muzeju Crne Gore izložena je slika brika „Caterina S“, italijanskog autora Rafaela Korsinija (Raffaele Corsini).

3. BRIK „CATERINA S“

Autor: Raffaele Corsini

Tehnika: akvarel, 61 x 44 cm

I B 528

Signatura: donji, desni ugao, ispod slike, Raffaele Corsini.

Legenda: BRIG^o CATERINA S. dal Cap^o CRISTOFORO LAZAROVICH 1852. Vlasnici brigantina bili su Sevastupolo Nikola (Trst) i Lazarević Krsto (Baošići). Kapetani broda bili su: Lazarević Petar od 1849. do 1951. godine, Lazarević Krsto od 1852. do 1854. godine, Lazarević Jovan 1855. godine i Medin Stefan od 1856 do 1864. godine. Kapetan Krsto Lazarević, koji brodom zapovijeda od 1849. do 1855. godine, prodaje svoj udio (8 k), suvlasniku Sevastupolu iz Trsta.

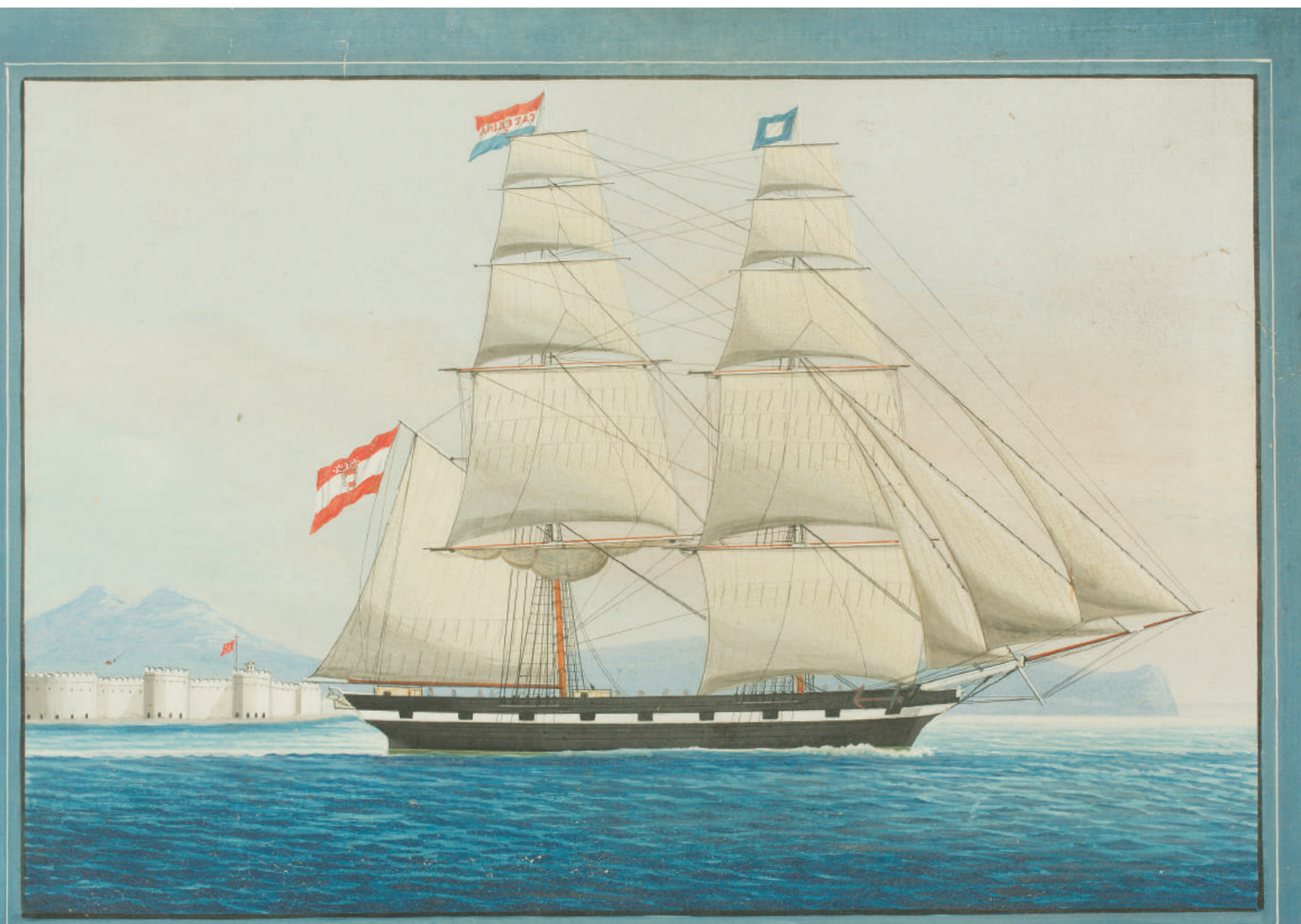
Slika je naslikana u dosta naivnom, uprošćenom maniru. Brod, čvrsto modelovanih jedara i trupa mirno plovi pred Smirnom (Izmir), turskom lukom. Pozadina luke u Smirni uobičajeni je motiv ovog italijanskog mariniste. Na slici dominira otvorenoplavi kolorit s blagim svijetlijim

prelazima u prikazu mora. Jedra su rađena u bijelom tonalitetu, pastozno, te izgledaju čvrsto i zbog ovakve upotrebe kolorita. Slika je bez suvišnih elemenata, pa se odlikuje preciznošću i jasnoćom. More je blago namreškano, a kontrasti bijele i svijetloplave boje ogledaju se u prikazu bijele boje po donjem rubu pramca jedrenjaka koji siječe more. Trup broda obojen je crnom bojom, presijeca ga bijela traka, da bi se kao kontrast sa bojom trupa uklopila u u osnovni bijeli ton pozadine, neba i jedara. Na krmenom jedru broda vijori se austrijska zastava, na drugom zastava sa nazivom broda, a na prednjem jarbolu četvrtasta bijela zastava sa plavim okvirom, znak isplovljavanja broda.

Brik „Caterina S“

Autor: Raffaele Korsini

Tehnika: akvarel, 61 x 44 cm

BRIG^o CATERINA S. COMANDATA DAL CAP^o CRISTOFORO LAZAROVICH 1852

Raffaele Korsini

Na Prčanju, u Zavjetnoj zbirci slika u Bogorodičinom hramu nalazi se još jedna slika ovog italijanskog mariniste.

4. NAVA „FAVORITA“

Autor: Rafaele Korsini

Tehnika: gvaš i tuš na kartonu, 61 x 45 cm

ŽZP, I B 1.303

Legenda, ispisana bijelim, latiničnim slovima ispod platna, na crnoj pozadini glasi: FAVORITA. CAP NATALE MATCOVICH, SMIRNE, 1 DI GIUGNO 1850.

Prema legendi na slici, naručilac slike bio je kapetan Božo Matković, koji je zapovijedao brodom 1850. godine. Brodom je zapovijedao i dobrotski kapetan Đuro Milošević. Naručilac slike, Božo Matković, najbogatiji prčanjski brodovlasnik u XIX vijeku, kao suvlasnik nave „Favorita“, najvjerojatnije je bio i darodavac ove slike hramu prčanjskih pomoraca. Božo Matković posjedovao je i najveću prčanjsku navu „Argentina“, nosivosti 800 t.

Nava „Favorita“

Autor: Rafaele Korsini

Tehnika: gvaš i tuš na kartonu 61 x 45 cm

FAVORITA, CAP. NATALE MATCOVICH, SMIRNE, 1 DI GIUGNO 1850.

Nava „Favorita“ sagrađena je u Siri, italijanskom brodogradilištu, 1847. godine, a njen prvi vlasnik bio je poznati trčćanski brodovlasnik Rali Ambrođo (Ralli Ambrogio). Posljednji vlasnik broda nije nam poznat. Brod je rasporemljen u Bakru 1857. godine.

Brod je slikan istovjetnim slikarskim manirom poput broda izloženog u Pomorskom muzeju Crne Gore u Kotoru. Nava, bočnom stranom okrenuta posmatraču, plovi blago namreškanom pučinom ispred luke grada Smirne, pramcem okrenuta nalijevo. Ipak, sem prepoznatljive postavke broda i luke u pozadini, kolorit na slici iz prčanjske zbirke nije koloristički čist i prozračan sa otvorenoplavim nijansama, kao na slici brika „Caterina S“, osim u svijetloplavim i zatvorenobijelim prelazima tonova pri slikanju neba i brda u pozadini. Članovi posade raspoređeni po palubi radoznalo posmatraju grad i obalu. Na plamencu srednjeg jarbola vijori se naziv broda, a na sošnom jedru austrijska državna zastava. Na donjim prečkama sva tri jarbola smotana su jedra, a gornje su naslikane geometrijski precizno, pod punim jedrima, jednako kao što su do detalja precizno islikani trup broda tamne boje sa ispustima za topove. Jedra su slikana oker tonovima, tako da je zbog kolorističke punoće ovo platno nešto oštrijih i tamnijih tonova od prethodno opisane slike. More, zatvorenozelenih tonova, naslikano je sa bijelim prelazima ispod donje linije trupa i lijevo prema obali, gdje je predstavljen dio grada. Desno u pozadini je kula sa utvrđenjima, koja je na slici brika „Caterina S“ centralni pozadinski motiv slike.

Italijanski marinista **Rafael Korsini** imao je zasigurno veliku umjetničku produkciju slika sa prikazima jedrenjaka, od kojih je neke slikao za bokeljske naručioce. Njegovu najpolodniju djelatnost pratimo od 1830. do 1880. godine. Slike su mu prepoznatljive po mirnoj atmosferi jedrenjaka u plovidbi ispred luke Smirne.

U zavjetnoj zbirci Crkve Gospe od Škrpjela ispred Perasta sačuvano je nekoliko marino slika Đovanija Luca, jedna Vinčenca Luca (Vincenzo Luzzo) i jedna Đovanija Luca Mlađeg (Giovanni Luzzo). Slike Đovanija Luca Starijeg u ovoj zbirci, kao i u ostalim zbirkama, uglavnom prikazuju brodove u oluji. Zavjetna zbirka slika Gospe od Škrpjela predstavlja najbrojniju zbirku marino tematike na području Boke Kotorske, a za njom slijedi zbirka pri hramu Rođenja Bogorodice na Prčanju. Ipak, najbogatiji fond slika italijanskih marinista, koje uglavnom nisu zavjetne, posjeduje Istorijsko-umjetnička zbirka Pomorskog muzeja Crne Gore.

5. BARK „SLAVOMIR“

Autor: Antonio de Simone, 1883. godina

Tehnika: gvaš na papiru

ŽZP IB 1.323

Legenda: Bark A. U. Slavomir Comandato dal Capit malo no S. A. Verona sorpreso dal ciclone in 24 Gennaio 1883 nei paraggi di Zante fece voto alla Bmalo ta Vergine.

Na slici je prikazan bark „Slavomir“, pod zapovijedništvom kapetana Stanislava Verone, prilikom strahovitog ciklona koji je 24. januara 1883. godine zahvatio brod u Jonskom moru, nedaleko od grčkog ostrva Zante (Zakintos).

Bark „Slavomir“

Autor: Antonio de Simone, 1883. godina

Tehnika: gvaš na papiru

Bark „Slavomir“, 491 t nosivosti, sagrađen je u Rijeci (Pećine) 1856. godine. Brod je raspolagao sa šest topova i imao 12 članova posade. Vlasnici su mu bili kapetani iz porodice Verona (4 vlasnika), tako da je prvobitno nosio njihovo ime – „Verona“. Godine 1868. suvlasništvo nad barkom je preimenovano u korist Pava Verone (13k), tako da brod mijenja ime u „Slavomir“. Brodom je zapovijedalo šest kapetana iz porodice Verona i kapetan August Luković. Prodat je 1885. godine u Trstu, izvjesnom grčkom brodovlasniku.

Brod jedri po strahovitoj plimi nošem ogromnim valom na lijevu stranu. Prikazan po sredini slike, bark „Slavomir“ se pramcem spušta sa ogromnog vala, kao da na taj način ulazi u nešto mirnije vode, a zapravo je gonjen snažnim olujnim vjetrom, koji ga nosi, duvajući brodu u krmu. Na prednjem, latinskom jedru i na dva visoka jarbola, prvom i drugom, jedra su pod naponom strahovitog vjetra, a treći jarbol je poderanih ili spuštenih jedara. Trup broda je tamne, crne boje, a jarboli svijetlobraon boje, uklapaju se u ton jedara, koji je okersivih tonova. Koloristički su najdramatičnijedočarani more i nebo. More je tamnih, zagasitoplavih tonova, koje samo ponegdje razbija bijela pjena po vrhovima silovitih, visokih valova. Nebo je oblačno, olovnosive boje, sa naznakom komadića plavetnila sa desne strane. Bogorodica, prikazana u gornjem, lijevom uglu na oblaku, dekorisanom sitnim, bijelim kružićima, sa Djetetom u uspravnom položaju na grudima, ogrnuta je bijelim plaštom sa krunom na glavi. Ona mirno posmatra oluju, ali njenim zagovorom brod i posada spasili su se od potapanja u ovoj strašnoj oluji. Sliku je kao zavjet poklonio kapetan Stanislav Verona Bogorodičinom hramu na Prčanju.

6. BRIK „PJerino“

Autor: Antonio de Simone

Tehnika: gvaš na papiru

Signatura, donji, desni ugao: De Simone... , ostalo nečitko

IB 1126

PMCG

Vlasnici brika bili su Nikola Armelin iz Budve (16k) i Jovo Sekulović iz Jošice (8k). Brodom su zapovijedali kapetani: Jovo Sekulović iz Jošice od 1856. do 1858. godine, Bogdan Dabinović iz Dobrote od 1859. do 1865. godine, Jovan Danilović iz Đenovića od 1871. do 1880. godine, Vlado Ivelić iz Risna 1880–1881. godine. Brod je potonuo kod ostrva Vinagere, I. Kuba 1881. godine.

Na slici svijetlih plavih tonova prikazan je brik „Pjerino“ u plovidbi po mirnom moru. Brod plovi, pod punim jedrima, pramcem okrenut na lijevu stranu slike. Trup broda je crne boje, jedra su naslikana svijetlim zagasitobijelim i oker tonovima po rubovima, a zastave na prvom i drugom jarbolu i sošnom, krmenom jedru daju slici živost. U pozadini broda, sa lijeve strane, prikazani su luka i brda, obojeni toplim, plavim tonovima, što kompoziciji sa plavetnilom mora i neba daje draž dopadljive marino slike sa naglaskom na plavi ton u raznim gradacijama.

Brik „Pjerino“

Autor: Antonio de Simone

Tehnika: gvaš na papiru

Porodica De Simone poznata je po produkciji marino lika sa motivima jedrenjaka i parobroda u plovidbi po olujnom i mirnom moru. Njihovu aktivnu slikarsku djelatnost u Napulju pratimo od 1860. pa sve do druge decenije XX vijeka. Slike su karakteristične po svijetloplavom koloritu, ponekad sa prikazima Napuljskog zaliva i Vezuva.

AUSTRIJSKA I ENGLSKA FLOTA ISPRED BEJRUTA

Autor: F. Fergola

Tehnika: akvarel, 48 x 26 cm

I B 105

Muzej grada Perasta

Signatura: donji, lijevi ugao „F^{to} Fergola, 1842“

Austrijska i engleska flota ispred Bejruta

Autor: F. Fergola

Tehnika: akvarel, 48 x 26 cm

Na slici su predstavljeni jedrenjaci i dva parobroda, na uzburkanom moru, ispred obale Sirije. Brodovi okrenuti bočno i nagnuti prema obali nose engleske i austrijske zastave. Naivno perspektivno rješenje kompozicije ipak posjeduje izvjesnu draž. Na slici su ratni brodovi, sličnih tonova, islikani sa svim elementima konstrukcije i nadgradnje. More je otvorenoplavih tonova, tamnijih i svijetlijih nijansi, likovno dosta kvalitetno naslikano, sa bijelom pjenom koja se neravnomjerno kovitla, kao da je vjetar stalno u skretanju, tako da je najdominantnija likovna cjelina na slici. U pozadini je brdovita obala, znalački naslikana, sa blagim prelazima sivozelenih tonova i izmaglicom koja se spustila cijelom dužinom obale. Nebo je naslikano u gradaciji sivih, zagasitobijelih i otvorenoplavih tonova. U prikazu neba postignuta je realna atmosfera dana sa mijenama neba nad kopnom i morem.

Fergola F. Francesco (1801–1875), sin slikara Luidija Fergole i brat Salvatorea Fergole, bio je poznat, uglavnom, kao pejzažista. Slikao je pejzaže Napulja, a za jednu uspjelu vedutu ovog grada bio je nagrađen. Zanimao se za motive Vezuva i Pompeje.

TARTANA „LA BEATA VERGINE“

Autor: Lorenzo Filipini

Tehnika: akvarel sa tušem, 71 x 51 cm

I B 1290

Signatura: dolje, lijevo Lorenzo Filippini Disegno e delinea

Legenda je ispisana gore desno na krmenom presjeku broda:

Tartana nominata La Beata Vergine

Partenevol Antonio Caminarovich

Lanciata al acqva li 22 Febbraro 1793

Tartana „La Beata Vergine“ porinuta je u more 1793. godine. Kapetani broda bili su Božo Radimir i Anton Kamenarović.

Brod je geometrijski savršeno iscrtan. Visoko na prednjem jarbolu naslikan je mornar. Preostalih devet članova posade raspoređeno je po pramcu i krmenom dijelu broda. Na krmi broda vije se zastava sa mletačkim lavom, koji pridržava tvrđavu sa krstom, jer je brod porinut u more posljednjih godina venecijanske uprave nad Bokom Kotorskom. Na srednjem plamencu vije se, takođe, zastava sa predstavom mletačkog lava. Na prednjem jarbolu vije se dugački, crveni plamenac, koji se povija pod udarima vjetra. More je blago uzburkano, zelenih tonova. Crvenozeleni tonovi preovladavaju u slikanim partijama gornjeg dijela palube broda i odjeći koju nosi posada broda. Trup tartane je crne boje. Nebo je svijetloplave, gotovo bijele boje. Najljepši detalj na slici je krma broda dekorisana sa četiri prozora za kabine, izrezbarenim drvenim djelovima i ikonom Bogorodice, centralno između prozora.

Tartana, najomiljeniji tip jedrenjaka bokeljskih pomoraca, bila je tip broda lake konstrukcije, pokrivena jednom palubom, niskog i tupog oblika. Pramac tartane bio je okrugao, a krma eliptična. Ova vrsta tupog, širokog broda imala je srazmjerno mali gaz, što joj je odgovaralo za plovidbu u lagunama i plitkim vodama. Vrlo pogodna za prevoz tereta različite specifične težine

Tartana „La Beata Vergine“

Autor: Lorenzo Filipini

Tehnika: akvarel sa tušem, 71 x 51 cm

bila je podesna za uspješnu borbu sa brodovima vitkijeg oblika, što se savršeno pokazalo u pobjedonosnom okršaju tartane Ivanovića protiv šambeka Hadži Ibrahima u Pireju.

5. BRIGANTIN „METINOS“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 54 x 37 cm

Legenda: Brigantino Austriaco nominato Mettinno cap Vincenzo e Ma Ballovich trovandosi alla Vella fra li scogli di Mosconisi, ad Mese di Febraio 1852 sorpreso` a un Oragano da greco levante esse fu in Pericolo di Naufragarsi.

Brigantin „Metinos“ pod zapovjedništvom kapetana Vicka i Marka Balovića doživio je strahovitu oluju oko malih ostrva i hridina blizu ostrva Krka, sa velikom mogućnošću da brod ustrijemljen prema hridinama i nepristupačnoj obali doživi strašni brodolom. Brod, nošen jakim udarima vjetra, nagnut je prema posmatraču, tako da je vidljiva paluba broda sa opremom i članovima posade koji se grčevito bore da jedrenjak održe u ravnoteži. Jarboli su poderani i savijeni. Paluba

Brigantin „Metinos“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 54 x 37 cm

sa brodskom opremom, čamcem za spasavanje, ljudstvom, a zatim jarboli, jedra i konopi iscrtani su sa velikom preciznošću. Ovdje preovladavaju otvoreni braon i oker tonovi. U gornjem, lijevom uglu ispisan je natpis zahvalnosti Bogorodici, umjesto zavjetne slike, i 1853. godina. U pozadini, lijevo i desno, naslikana su dva školja zelene boje, a na dnu slike, prema posmatraču, lijevo i desno, krševita ogoljela obala, dok oštre stijene štrče iz mora. Kišno, olujno nebo, naročito sa gornje, lijeve strane, tamnih je sivozelenih tonova, a poviše školja, desno u pozadini, izgleda kao da se oluja pomjera, jer se nebo polako otvara i oluja jenjava iz tog smjera. More je ustalasio sa tamnim i svijetlim prelazima plave boje i bijelom pjenom po vrhovima valova.

6. BRIGANTIN „FAVORITA“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel sa tušem na papiru, 55,5 x 36 cm

Signatura: lijevi, donji ugao, Gio Luzzo, disegno in ...Venezia (?)

Legenda: Fortunale avuto ai 23 di Novembre 1852 fra Chinsale e Chorck nave Favorita Cap^o Nicolo Gusina.

Brigantin „Favorita“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel sa tušem na papiru, 55,5 x 36 cm

Brigantin „Favorita“, pod zapovjedništvom kapetana Nikole Guzine, prikazan je u oluji 23. novembra 1862. godine u neposrednoj blizini Rta Horn. Brod plovi ispred krševite, niske obale zelenosivih tonova, sa stijenama koje zloslutno štrče iz mora. Obala se prostire u pozadini jedrenjaka cijelom dužinom slike. Jedrenjak, pramcem okrenut nadesno, odolijeva snažnim udarima olujnih valova, gotovo pod punim jedrima, iako znatno oštećenim, držeći kurs, kao da prkosi obali, koja ga prećutno doziva u sigurnu smrt. Trup broda je sive boje koji presijeca bijela traka, a ivica palube i ispusti za topove su crni. Cijela konstrukcija jedrenjaka naslikana je znalački, ali su na slici najimpresivniji vitki jarboli sa prečkama, bež tonova, sa košaricama, zagasitocrvene boje i bijelo-sivih jedara. More je naslikano u tipičnom Lucovom kolorističkom maniru. Nebo je dato u gradaciji tri tona, tamnoplave i sive, kao i bijele boje, pri vrhu desne strane slike, koja prelazi u skoro otvoreno plavetnilo, ukazujući na skori prestanak oluje.

7. BRIGANTIN „VALOROSO ANTONIO“

Autor: Đovani Luco, 1863

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 57 x 37 cm

IB 37

Signatura: lijevi, donji ugao slike, Gio Luzzo Venezia

Legenda: Brigantino Aust Valoroso Con Fortunale GF il Gia: 24 1863 Aprile nell Aque di Coronatti trovatosi a bordo Stefano.

Brigantin „Valoroso Antonio“ prikazan je u oluji 24. aprila 1863. godine. Brod, 108 t nosivosti, izgrađen je u Rijeci 1850. godine. Bio je suvlasništvo Špira Kosovića, a kasnije je prodat jednom turskom državljaninu u Kotoru, 1866. godine. U gornjem, desnom uglu platna naknadno je naslikana Bogorodica sa Djetetom, kao prilog zavjetnoj zbirci slika.

Brod plovi pramcem okrenut nalijevo. More je snažno ustalasano, dok visoki valovi kovitlaju brod sa svih strana. Jedrenjak je savijenih jedara pri vrhovima jarbola, samo su donja jedra polusavijena, a neka pod naponom jakog udara vjetra, kako bi brod uspješno izbjegao oluju. Na krmi broda članovi posade nose ikonu Bogorodice, kao jedinu nadu u spasenje. Brod je nagnut prema posmatraču, tako da je vidljiva cijela paluba broda, koju zasipa ogroman val, sve do polovine palube. Lijevo, u pozadini, prikazano je brdo plave boje. More je vješto naslikano tamnim i svijetlim plavim tonovima. Brod je u tradicionalnom Lucovom maniru znalački naslikan sa svim elementima konstrukcije, gdje se kao najslikovitiji detalji ističu jarboli i jedra. U gornjem, desnom uglu, naslikana je Bogorodica sa Hristom Djetetom u naručju.

Brigantin „Valoroso Antonio“

Autor: Đovani Luco, 1863

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 57 x 37 cm

8. BARK „BIZANCIO“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 55 x 38 cm

Signatura: dolje, desno slabo je čitljiva, G Luzzo.

Legenda: Bark Austriatico Nom^{to} Bizancio Cap^{to} Vitto Radimiri Ritrovandosi nell'Aque de Quarneri con Fortunale sa G Lev malo o in Grande pericolo dalle 4 Dopo mezze Giorno sine la mezzo N. de 19 Novembre 1847 Il quale si siano saluste Per Grazia di Maria Vergine.

Brod, pod zapovjedništvom Vita Radimira, prikazan je u oluji 19. decembra 1847. godine blizu Kvarnera. Bark plovi strahovito olujnim morem, pramcem okrenut na lijevu stranu. Iako je more strašno zatalasano, nošeno udarima olujnog, sjevernog vjetera i visokim valovima koji zapljuskuju brod, jedrenjak gordo jedri, odolijevajući strašnoj stihiji. Jarboli streme visoko ka nebu, rasparanih, spuštenih jedara, iako preostala četiri jedra uspješno odolijevaju nevremenu, jedreći pod punim naponom vjetera. More, veoma razjareno, naslikano je u tipičnom Lucovom maniru, plavih tamnih i svijetlih tonova sa bijelom pjenom po

Bark „Bizancio“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 55 x 38 cm

vrhovima valova, koju rasipa vjetar na sve strane. Trup broda je crne boje, sa crvenom prugom, a vidljiv je i islikan sitan dekorativni detalj krme broda. Jarboli i jedra su crnih i braon tonova, a jedra, veoma impresivno naslikana, zagasito su bijelih tonova sa sivim prelazima. U gornjem, lijevom uglu naslikana je Bogorodica sa Djetetom u naručju.

9. BRIGANTIN „SRETAN“ U OLUJI

Autor: Đovani Luco, 1866.

Tehnika: akvarel sa tušem na papiru, 56,5 x 39 cm

Signatura: dolje, desno, Gio Luzzo Disegno

Legenda: Un uragano succedute Il Brigantino Sretan Cap^{no} Andria Vucinovich il di 2 Genajo 1866 nella Lat 49 55 T log 7 45 P di Grenvich.

Na slici je prikazan brigantin pod zapovjedništvom kapetana Andrije Vučinovića u strahovitoj oluji, januara mjeseca 1866. godine. Brod, pramcem okrenut na lijevu stranu, plovi po strahovito olujnom moru. Siloviti valovi okružuju brod sa svih strana, obrušavajući se naokolo, poput visokih planina. Jedrenjak, koji prkosi nevremenu, naslikan je tako da se u potpunosti vidi paluba sa opremom, čamcem za spasavanje, članovima posade (3) na krmi i po sredini palube (1). Brigantin je izložen udarima olujne kiše koja ga nosi sa lijeve strane. Savijena su sva jedra, osim donjeg jedra na prvom jarbolu. Značajki su naslikani svi detalji konstrukcije broda, kao i

Brigantin „Sretan“ u oluji

Autor: Đovani Luco, 1866.

Tehnika: akvarel sa tušem na papiru, 56,5 x 39 cm

brod u manevru po strahovitoj oluji. Razjareno more je najimpresivniji detalj slike. Nevidljiva granica između mora i neba, koji se spajaju, naglašena je koloritom koji je pri slikanju neba, gdje su nevidljive kočije Sv. Ilije, smireniji, iako tmuran i prijeteći. Nebo, kao naličje mora, naslikano je paletom izmiješanih zelenosivih i braon tonova. U gornjem desnom uglu slike predstavljena je Bogorodica, zaštitnica jedrenjaka sa Djetetom u naručju. Ovo je jedna od likovno najuspjelijih Lucovih slika u zbirci zavjetnih slika na Svetilištu Gospe od Škrpjela.

10. BRODOLOM PAROBRODA „ARETUZO“

Autor: Vinčenco Luco

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 65,5 x 45,5 cm

IB 37

Signatura: dolje, desno, Vincenzo Luzzo fece in Venezia

Legenda: Il naufragio del P^{fo} Aretuso.

Na slici je prikazano potapanje parobroda „Aretuzo“. Prikazan je veliki parobrod, koji lagano tone po sredini otvorene pučine. Krma je već potopljena pod gustim morem, tako da je vidljiv samo zadnji jarbol potopljen do polovine u more. Po sredini viri iz mora, reklo bi se, samo crni komadić dimnjaka. Brod tone krmenim dijelom, tako da je pramac nešto uzdignutiji i vidljivo je crveno dno trupa broda, prednji jarbol i natpis sa imenom parobroda na pramcu. Desno, sa pet pjelega posada broda napušta parobrod koji tone. Iako je situacija potresna, na slici visokog

Brodolom parobroda „Aretuzo“

Autor: Vincenzo Luco

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 65,5 x 45,5 cm

likovnog kvaliteta nema dramatičnosti, već neke tragične tišine, koja kao da je pokrila ukupnu atmosferu na slici. Trup broda crne boje zračni je naslikan, kao i vitki zagasitožuti jarboli sa crnim prečkama i konopima. More je blago namreškano, svijetloplavih tonova sa blagim prelazima horizontalnih presjeka. Pjelezi na kojima posada napušta brod vrlo su živopisno naslikani sa po dva jedra zagasite bijele boje, od kojih je prvi spuštenih jedara. Krcati su posadom, koja, pomiješanih osjećanja, sa tugom i srećom, zbog spasavanja, napušta brod koji tone. Nebo je svijetlih, zelenih i bež tonova, tako da bi se reklo da je naslikano neposredno poslije velike oluje. Slika, visokog likovnog kvaliteta, jedna je od rijetkih nama poznatih prikaza potapanja broda koji je načinila slikarska porodica Luco.

11. S/S „ZORA“

Autor: Đovani Luco Mlađi, Venecija, 1922. godina

Tehnika: akvarel, 40 x 34 cm

Legenda: S/S Zora – Dubrovnik – Venezia – 21 – 3- 1922

Kako stoji u legendi na slici, parobrod „Zora“ 21. 3. 1922. godine plovio je na relaciji Dubrovnik – Venecija, što je, moguće je, bila i redovna ruta parobroda u izvjesnom periodu. Parobrod je

S/S „Zora“

*Autor: Đovani Luco Mlađi, Venecija, 1922. godina
Tehnika: akvarel, 40 x 34 cm*

prikazan cijelom dužinom slike, u plovidbi po blago zatalasanom moru. Pažljivo su oslikani svi elementi konstrukcije broda, sivi trup sa crnim spojevima, pramac sa ogradom i brodskom opremom, prvi jarbol, otvorenobraon boje sa skalama i konopima, slično kao i kod prikaza drugog jarbola, na kome se vije crvena zastava sa bijelim slovom „O“. Po sredini parobroda naslikan je komandni most, kabine i čamci za spasavanje, a po sredini visoki, crni dimnjak sa crvenom prugom i bijelim slovom „O“, iz koga kulja gusti dim. Krma je uzdignuta nad palubom, sa bijelom ogradom i brodskom opremom. More je prošarano horizontalnim svijetloplavim i bijelim prugama, koje se tonalitetom utapaju jedna u drugu. Nebo je zagasito bijele boje sa svijetloplavim prelazima. Iako je slikar do detalja precizno naslikao sve elemente parobroda u plovidbi, slika nema posebnu likovnu izražajnost.

U zavjetnoj zbirci slika pri Bogorodičinom hramu na Prčanju nalazi se nekoliko slika koje su naslikali Đovani Luco, otac, Đovani Luco Mlađi, Rafaele Korsini, Antonio (?) de Simone. Opisane slike iz prčanjske zbirke posjeduju signature, neke bez njih sa sigurnošću su atribuirane pomenutim autorima, na osnovu istog slikarskog manira. Slike sa kojima ne posjedujemo analogije u istoj zbirci, pa ni na širem području Boke Kotorske, nisu obrađene u katalogu, a to su marino slike pripisivane krugu Nikolasa Kamiljerija (Cammillieri), Roberta G. i Roberta Luidija.

12. BARK „KOLUMBUS“ U OLUJI

Autor: Đovani Luco, 1863. godina

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 66 x 45 cm

ŽZP IB 1. 320

Legenda: L' Bark „Columbus“ comandato dal Capitano T. B. Florio nel suo viaggio da Nuova York per Inghilterra alle ore 10 a. m. del giorno 10 Dicembre 1860 nelle vicinanze de gran banco di Terranuova con Uragano di vento i mare da Tramontana.

Bark „Columbus“, 439t nosivosti, građen je u Veneciji 1858. godine. Suvlasnici barka bili su mnogi prčanjski kapetani i njihove supruge, a udio u suvlasništvu gotovo se stalno mijenjao. Prvobitno je bio vlasništvo Ilije (14) i Marka (7k) Florija, kao i Bernarda Đurovića (3k). Već od 1864. godine udio u vlasništvu nad brodom se mijenja u korist raznih prčanjskih suvlasnika, sve do 1880. godine, kada vlasnici nad barkom postaju Ilija i Tripun Florio (9 ½ k), Bernard (4k) i Regina (4k) Đurović. Brodom su zapovijedali kapetani iz porodice Florio, Tripun, Emil i Ilija, Josip Đurđević, Tripun Đurović, Marino Bartoli, Paolo Meneđeti (Menegetti), a posljednji kapetan broda, Nikola Vizin, njime zapovijeda od 1876. do 1879, nakon čega kapetan prelazi u službu austrijskog „Lojda“. Bark „Kolumbus“ prodat je u Trstu 31. marta 1885. godine izvjesnom turskom državljaninu.

Prema legendi ispisanoj na dnu slike, bark „Kolumbus“, pod zapovjedništvom Tripa B. Florija, bio je zahvaćen strahovitim uraganom na putu iz Njujorka za Englesku, ujutro, 10. decembra 1863. godine. Bark zahvaćen strahovitom olujom pramcem i dijelom prvog jarbola preplavljen je ogromnim

valovima, a olujnim morem, koje je preplavilo pola prvog jarbola i čamac za spasavanje, plivaju članovi posade, hvatajući se za djelove broda – potencijalni utopljenici za krhku slamku. Krmeni dio broda još je nad morem, a na polovini palube posada priprema čamac za spasavanje i sprema se da ga što skorije spusti u razbješnjelo more. Olujno more prikazano je likovno vrlo znalački u svim gradacijama crnozelenih, tamnih tonova, sa bijelom morskom pjenom, nošenom strahovitim udarima vjetra.

Bark „Columbus“ u oluji

Autor: Đovani Luc, o, 1863. godina

Tehnika: akvarel i tuš na papiru, 66 x 45 cm

Jarboli, još uvijek uspravljani, poderanih su jedara, a na srednjem jarbolu su vidljiva smotana jedra na gornjim prečkama. Nebo je u tonalitetu slično moru. Tamne boje zgusnute su prema rubovima slike, a nešto svjetlije prema gornjem centralnom dijelu kompozicije, što potencira njenu dramatiku i ljepotu.

13. NAVA „LIBERTAS U OLUJI“

Autor: Đovani Luco, 1869/70

Tehnika: gvaš i tuš na papiru, 55 x 36 cm

Legenda: Nave Austriaca Libertas Comandata dal Cap^{no} Antonio Lucovich sorpreso da Uragano da Ost^o Sir^o nel Oceano Indiano in Lat: 25, 1 stepen Long.^{no} 77°, ali 17 Dec 1869.

Jedan od najluksuznijih prčanjskih jedrenjaka, vlasništvo porodica Vizin i Florio, nava „Libertas“, sagrađena je 1863. u brodogradilištu Karlton u blizini Sent Džonsa u Kanadi, a registrovana je u Londonu, kao karavela pod imenom „King of Trumps“. Brod 599,5 t nosivosti, dužine oko 44 m, širine 10 m i visine 6 m londonski suvlasnici prodali su Iliji (6k), Tripu Floriju (6k) i Karolini Vizin (12k), udovici Špira Vizina za 3.670 engleskih funti. Nava je pod novim imenom „Libertas“ registrovana u Trstu 1. marta 1869. godine.

Brod, koji je ostao u vlasništvu porodice Vizin punih 16 godina, bio je vrlo luksuzno opremljen. Imao je 10 članova posade sa putničkim kabinama za 12 osoba, prevezio je teret i ljude iz Engleske u Ameriku, a prihodi od broda bili su ogromni, 20 000 fiorina godišnje. Jedrenjakom su zapovijedali prčanjški kapetani, Josip Đurđević, Anton Luković, Artur i Filip Vizin, koji njime zapovijeda do 1883, kada brod prelazi u vlasništvo austrijskog „Lojda“ u Trstu. Od 1875. godine jedrenjak se vodi kao bark, da bi 1885. godine bio prodat u Marselj nepoznatom francuskom brodovlasniku.

Nava „Libertas“ prikazana je u strahovitom uraganu, koji je brod, pod zapovjedništvom kapetana Antona Lukovića zahvatio u Indijskom okeanu 17. decembra 1869. godine. Brod plovi po sredini platna u strahovitoj oluji, koja preplavljuje palubu broda između prednjeg i srednjeg jarbola. Ogromni val penje se i do ivice broda u ravni sa trećim jarbolom.

Nava „Libertas u oluji“
Autor: Đovani Luco, 1869/70
Tehnika: gvaš i tuš na papiru, 55 x 36 cm

Trup broda tamne boje prekriva bijela pjena koja pršti nošena strahovitim uraganom. Sva jedra na brodu su poderana, a preplašena posada, gledajući smrti u oči, nadljudskom snagom bori se da spase jedrilje iz čeljusti raspomamljenog vjetrova. Jedrenjak je naslikan braon i crnim, svijetlim i tamnim tonovima, a olujno nebo i more imaju sličan tonalitet. Valovi po vrhovima slični su u tonovima sa olujnim sivooker tonovima neba, koji po rubovima slike prelaze u tamne nijanse, slične tamnilu mora. U gornjem, desnom uglu slike, bodreći posadu, Bogorodica sa Djetetom u naručju, u mandorli, posmatra dramatično događanje na moru i zagovara pobjedu čovjeka nad prirodnom stihijom. Još jedna kompozicija na moru sa prikazom strahovite oluje pokazuje da je Đovani Luco bio izvanredan marinista sa vrlo snažnim osjećajem za perspektivu, dinamiku i kolorit.

14. BARK „LEOPOLDINA BAUER“

Autor: Đovani Luco, 1869. godina

Tehnika: gvaš i tuš na papiru, 55 x 35 cm

IB 1. 311

Signatura: ne postoji, atribuirano Đovaniju Lucu

Legenda: Barck Austriaco Leopoldina Bauer Capetan Francesco Lucovich Esendo Sorpreso da Uragano da Ostro Sirroco Ritrovandosi nella Costa di Sczia a //tre miglia di Distanza tra Portland e Capo Riciet la Notte del 11 al 12 Settembre 1869. in Eminente pericolo di Naufragarsi in mezzo a Cento Naufragati Bastimenti// Per vote fatte alla Madonna di Perzagno si Salvarono Miracolosamente.

Kako je navedeno u legendi, brod je u noći između 11. i 12. septembra 1869. godine bio zahvaćen strahovitim uraganom u engleskom kanalu Lamanš, u neposrednoj blizini rta i svjetionika Portland Bill. U ovom strašnom uraganu stradalo je oko stotinu brodova, a bark „Leopoldina Bauer“ izašao je kao pobjednik nad olujnim morem. Moguće je da se zbog važnosti događaja i srećnog ishoda ovog barka, koji je stigao na odredište, pretjerivalo sa cifrom postradalih brodova, ali je istorijski poznato da je ovaj uragan odnio na dno mora veliki broj jedrenjaka. Kapetan Frano Luković poklonio je sliku, koju je Đovani Luco izradio po porudžbini, kao zavjet Bogorodičinom hramu.

Bark „Leopoldina Bauer“ jedri razjarenim morem, pramcem okrenut na lijevu stranu. Brod je nagnut ustranu, bočno okrenut posmatraču, tako da je jasno vidljiva paluba sa posadom i čamcima za spasavanje. Dijagonalno, prema nebu, streme tri jarbola poderanih i savijenih jedara. Ispod pramčanog kosnika prelijeva se ogroman val, a ogromna količina vode prekrila je sve do krme, na kojoj užasnuta posada posmatra divljanje snažne prirodne stihije. Sa desne strane u moru, u prvom planu, nalaze se dva prevrnuta jedrenjaka, a nešto dalje prema obali nasukano je još mnoštvo brodova. Ljudi, članovi posade, prikazani su kao utopljenici, koje je more izbacilo na obalu, a neki, živi, plivaju i zapomažu, dok ljudi na obali stoje začuđeni, kršeći ruke, ili

Bark „Leopoldina Bauer“

Autor: Đovani Luco, 1869. godina

Tehnika: gvaš i tuš na papiru, 55 x 35 cm

gestikulirajući, pokazujući na more i nasukane jedrenjake na obali. Centralni jedrenjak naslikan je braon-okor tonovima, sa bijelim tonovima pri slikanju savijenih jedara. More je tamnoplave boje sa bijelim prelazima po vrhovima valova. Nebo je naslikano znalački, od svijetlijih plavih i okor nijansi ka tamnoplavom tonu, gdje se pomjera središte oluje. U gornjem, desnom uglu prikazana je Bogorodica sa Djetetom u desnoj ruci, a obje svetačke figure date su u niši poluoblog svoda sa nazubljenim krunama na glavama. Ovaj naivni prikaz zaštitnice jedrenjaka podsjeća na zavjetnu ikonu prčanske Bogorodice, a nevjesto islikane scene pri dnu ikone, kao tri odvojene cjeline, prikazuju rođenje Bogorodice, što je takođe motiv na dnu pomenute ikone.

15. BRIGANTIN „ELICHERO“

Autor: Đovani Luco, 1867. godina

Tehnika: gvaš i tuš na papiru, 27 x 21 cm

ŽZP I B 1. 310

Signatura: dolje, lijevo, Gio Luzzo disegno, dolje desno, Dicembre 1867

Legenda, djelimično oštećena: P. G. Ricevutta il Nochiere Spiro Lazzari Essendo Abordo del Briche Nomi - /nato Elichero Essendo in Iminente Pericolo delil Governo della Notte di Giovedì 29. Na slici je prikazan brigantin „Elichero“ u strahovitoj oluji koja je brod zahvatila 1867. godine u

nama nepoznatim vodama. Sliku je u znak zahvalnosti za spasavanje na moru zbirci zavjetnih slika pri Bogorodičinom hramu na Prčanju poklonio kormilar Špiro Lazari (Lazzari), koji je bio kormilar i na brodu te olujne noći. Jedrenjak je postavljen dijagonalno, po sredini platna, pramcem zaronjen u olujno more. Perspektivno savršeno dijagonalno postavljeni jarboli, prvi sa sošnim jedrom i jedrom blago savijenim po sredini jarbola, a drugi smotanih jedara, poklapaju se sa površinom palube, koju posmatramo iz ptičje perspektive. Za zadnji jarbol i krmenu ogradu hvataju se uplašeni i zaprepašćeni članovi posade, gledajući smrti u oči. Iza jedrenjaka prikazan je otkinuti dio jedra. Sasvim lijevo, u gornjem uglu, naslikana je Bogorodica sa Djetetom u naručju, zaštitnica broda, koja proviruje iz jedinog plavog komadića neba, kao simbol skorog spasenja jedrenjaka i smiraja oluje. Brod je naslikan u braon i oker tonovima, more sa silovitim, visokim valovima, tamnoplave boje sa bijelim prelazima pri slikanju vrhova valova. Nebo je olovnosive i zagasite braon boje sa svijetlijim prelazima. Na slici je izražena snažna dramatika, koju potencira perspektivno rješenje u prikazu jedrenjaka i smisao za kolorističke kontraste, koji slici daju živost i ističu dramatičnost događanja na moru.

Dvije slike u prčanjskoj pinakoteci marino slika nisu signirane, ali se prema slikarskom maniru i rukopisu ispisanom na legendama slika sa sigurnošću mogu pripisati Đovaniju Luci.

Brigantin „Elichero“

Autor: Đovani Luco, 1867. godina

Tehnika: gvaš i tuš na papiru, 27 x 21 cm

16. BRIGANTIN „TEMPO“ U OLUJI

Autor: Đovani Luco, 1850. godina (nesignirano)

Tehnika: akvarel na papiru, 55 x 33 cm

ŽZP I. B. 1. 304

Legenda: Brig^{no} aust^{co} Tempo Cap: Luca Verona del fu Nocolo Sorpreso da un uragano da Greco nel Golfo Adriatico nelle vicinanse del Isola Sansego alle ore 11 d. M //il giorno 27. Genaiio 1850 e che duro sine le 6 . pure d. M. del giorno Susseguento.

Prema legedi ispisanoj na dnu slike prčanjski brigantin „Tempo“, pod zapovjedništvom kapetana Luke N. Verone, doživio je strahovitu oluju, uslijed iznenadnog uragana, u noći 27. januara 1857. godine. Ploveći Jadranom, u neposrednoj blizini ostrva Suška brod je pretrpio uragan, koji je bijesnio sve do narednog popodneva.

Brigantin „Tempo“, nosivosti 300 t, izgrađen je u Veneciji 1840. godine. Prvi suvlasnici bili su Prčanjani Josip i Antonija (16 k) Verona, da bi od 1857. godine brod bio u potpunom vlasništvu Antonije Verona. Brodom su zapovijedali kapetani porodice Verona; Josip (1844), Luka (do 1852), Aleksandar (1853–1856), Anton (1857–1864), Frano (1865). Brigantin je prodat austrijskoj vladi 1866. godine.

Po sredini slike, u donjoj trećini kompozicije, plovi brod, pramcem okrenut nadesno, trupa nagnutog bočno prema posmatraču, tako da se jasno vide svi detalji na palubi broda. Na palubi

Brigantin „Tempo“ u oluji

Autor: Đovani Luco, 1850. godina (nesignirano)

Tehnika: akvarel na papiru, 55 x 33 cm

Brig. aust. Tempo Cap. Luca Verona del fu Nocolo Sorpreso da un uragano da Greco nel Golfo Adriatico nelle vicinanse dell'Isola Sansego alle ore 11 d. M. il giorno 27. Genaiio 1850 e che duro sine le 6 . pure d. M. del giorno Susseguento.

je prikazana živa akcija, posada je okupirana spasavanjem broda, a na polovini trupa položen je čamac za spasavanje. Najdramatičnija situacija je na pramčanom dijelu brigantina, koji je do polovine preplavljen ogromnim valom. Na prvom jarbolu dva jedra su pod jakim naponom vjetra, a ostala su smotana ili poderana. Ipak, brod se uspijeva održati u plovidbi sa visokim jarbolima, koji streme ka olujnom nebu. Slika ima tri kolorističke cjeline i podijeljena je vodoravno na valovito, razjareno more sa jedrenjakom u centru. Zatim slijedi olovnosivo nebo sa bijelim rubom po vrhovima, a treća cjelina, prema vrhu slike, bojena je svijetlosivim oblacima sa lijeve strane, koji prelaze u osnovni zagasiti ton. U gornjem, lijevom uglu naslikana je Bogorodica u oblaku, sa sedam strijela, naizmjenično raspoređenih lijevo i desno. Sedam strijela na poprsju Bogorodice simbolišu njene životne boli, sedam životnih žalosti. Motiv Gospe Žalosne koja bodri prčanjske pomorce ukazuje na njenu zaštitničku moć, kao i privrženost bokeljskih pomoraca Gospi, kojoj su se zavjetovali pred svaki polazak i povratak sa dalekih putovanja. Đovani Luco pokazao je i na ovoj slici visoko slikarsko umijeće i osjećaj za atmosferu mora i neba, kao i za perspektivu jedrenjaka u olujnom moru.

17. BRIGANTIN „BURGAS“ U OLUJI

Autor: Đovani Luco, 1850. godina (nesignirano)

Tehnika: akvarel na papiru, 44 x 28 cm

ŽZP I. B. 1. 305

Legenda: P. G. R. Il Brig.^o Austriaco nom^{to} Burgas Cap. Francesco Lazzari ritrovandosi il di 27 Genaro 1859 nelle Aque dell` Isola Coronatta// nella distanza di 4 miglia soferse un teribile Uragano da Greco Tram.^o con fitissima neve essendo in pericolo sommergersi.

Legenda, sa prvobitnim incijalima, simbolima zahvalnosti Bogorodici zaštitnici prčanjskih pomoraca, opisuje strahovitu oluju koja je zahvatila brod kapetana Frana Lazarija. Brod je u blizini Kornatskih ostrva 27. januara 1859. godine pretrpio strahoviti uragan, našavši se izložen snažnim udarima sjevernog i sjeveroistočnog vjetra sa sniježnim nanosima.

Jedrenjak, tipa brigantin, „Burgas“ nosi naziv vrlo poznate, u to vrijeme veoma prometne crnomorske luke.

Slika sa prikazom strahovite oluje na moru prepoznatljiva je po ustaljenom Lucovom maniru. Brod plovi pramcem okrenut nadesno, nošen snažnim udarima vjetra, koji raspomamljeno bijesni morskou pučinom, noseći krhki jedrenjak, poput orahove ljuske, po nemirnoj pučini. Ogromni val prelio se preko centralnog dijela palube, gdje je još vidljiv čamac za spasavanje. Posada se očajnički bori da brod zadrži na pravom kursu i da ne potone. Jarboli su uspravljani, ali poderanih jedara. Poput predstave oluje na jedrenjaku „Burgas“, olujno nevrijeme prikazano je u tri nepravilne vodoravne projekcije; razbješnjelo more sa bijelom pjenom po vrhovima tamnoplavih valova, jedrenjak braon i oker tonova sa bijelim akcentima, olovnosivo nebo sa bijelom neravnomjernom prugom, koja se pruža ispod predstave Bogorodice cijelom dužinom platna. Poviše nje je tamno,

Brigantin „Burgas“ u oluji

Autor: Đovani Luco, 1850. godina (nesignirano)

Tehnika: akvarel na papiru, 44 x 28 cm

zagasito nebo ujednačenog tona. Živost kompoziciji daju i krupne snježne pahulje, koje su rijetkost u vodama Jadrana. Od svih zavjetnih slika, slika brigantina „Burgas“ u oluji ima najljepši i likovno najkvalitetniji oslikan lik Bogorodice sa Djetetom u naručju.

U Muzeju grada Perasta nalaze se tri slike, grafike, signirane imenom Đovanija Luca, a četvrta, obojena rukom Krsta Krila Viskovića, signirana je imenom Krila Viskovića.

18. BITKA KOD PIRANA, 1812. GODINA

Autor: Đovani Luco

Tehnika: grafika, 36 x 25 cm

IB 106

Muzej grada Perasta

Legenda, ispisana na poleđini slike: Veduta del comattimento delledue Divisioni Navali nell' Adriatico, Francese ed Inglese, nelle note del 21. venedo 22. Febbraio 1812. fra il vascello Rivoli Francese ed il Vascello Vitorioso Inglese, e li rispettivi loro Brich lungi dieci migliaq in P: L: dalla coste dell' Istria il' innanzi Pirano.

Bitka kod Pirana, 1812. godina

Autor: Đovani Luco

Tehnika: grafika, 36 x 25 cm

Na centralnom dijelu slike, nešto pomjerenom prema desnoj strani, prikazan je sukob dva vašela, od kojih jedan vije francusku, a drugi englesku zastavu. Lijevo, u daljini, prikazan je brik u plamenu, koji vije italijansku zastavu, kao i jedan engleski brik u plovidbi, nešto podalje od broda u plamenu. Blago namreškano more, sa gradacijom sivobijelih, zatvorenih tonova i precizan crtež sa tačno iscrtanim detaljima brodova daju grafici, iako lišenoj koloritske topline, izvjesnu draž. Pored brodova ispisani su brojevi, koji su opisani na poleđini slike.

19. BITKA KOD PIRANA, 1812. GODINA

Autor: Đovani Luco

Vrijeme: XIX vijek

Tehnika: grafika, 55 x 40 cm

IB 108

Bitka kod Pirana, 1812. godina

Autor: Đovani Luco

Tehnika: grafika, 55 x 40 cm

Slika sa identičnim prikazom pomorske bitke, nešto većeg formata, pri dnu ima ispisanu legendu. Legenda: 1) Vascello Rivoli Francese 2) Vascello Vitorioso Ingleze 3) Brich Mercurio Italiano 4) Brich Eridano e Mamulucco da lisi alla fuga 5) Brich Visel Inglese. Sul Vascello Rivoli eragno imbracati il sig. Anibale C Viscovich ed il sig. Vincenzo Mazzarovich ambi da Perasto col grado d' aspiranti 2cl, che percorssero la via dal' onore come vedesi nell' et

20. BITKA KOD PIRANA
1812. GODINE – PREDAJA
FRANCUSKOG BRODA „RIVOLI“

Autor: Đovani Luco

Vrijeme: XIX vijek

Tehnika: grafika, 50 x 38 cm

IB 108

Naslici sa prikazom predaje francuskog broda „Rivoli“, poslije bitke opisane na prethodnoj slici, grafičko rješenje je kompozicijski slično prethodnoj slici. Dva vašela su okrenuta krmeno, nešto većih dimenzija, sa još jednim manjim jedrenjakom u pozadini. Iako, naokolo, oko brodova kulja gusti dim, smiraj je bitke i trenutak je likovno vrlo autentično ilustrovan. Na poledini grafike Krsto Krile Visković ispisao je tekst koji objašnjava tok i ishod borbe. Grafika još uvijek posjeduje originalni paspartu i crni ram dekorisan pozlatom.

Bitka kod Pirana 1812. godine – predaja francuskog broda „Rivoli“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: grafika, 50 x 38 cm

21. BITKA KOD PIRANA 1812. GODINE – PREDAJA FRANCUSKOG VAŠELA „RIVOLI“

Autor: Đovani Luco

Vrijeme: XIX vijek

Tehnika: kolorisana grafika, 36 x 25 cm

Signatura: Crile, 1874“

IB 217

Ovaj naknadno kolorisan primjerak grafike italijanskog autora Đovanija Luca kolorisao je peraški kapetan Krsto Krile Visković, koji se potpisao u donjem, desnom uglu, „Crile, 1874“. Grafika je 1998. dobila novi paspartu i ram. Ove slike, kao vrlo vrijedan likovni dokument, daju i veoma interesantno likovno rješenje i pokazuju sasvim različit doživljaj pomorske bitke-grafički, u kojoj dominira crtež, koji ima

Bitka kod Pirana 1812. godine – predaja francuskog broda „Rivoli“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: grafika, 36 x 25 cm

posebnu draž, jer podsjeća na likovnim jezikom ispisan dokument, i koloristički, jer koloristički doručena grafika posjeduje veću dozu topline i dramatičnosti.

Krsto Visković (Perast, 1856–1913), pomorski kapetan iz Perasta i agent austrijskog „Lojda“ u Kotoru, bio je, kao priznati diplomata, vicekonzul Švedske i Norveške u Sulini i Konstanci. Zbog visokih zasluga u diplomatiji bio je odlikovan brojnim ordenjem i odlikovanjima, koji su mu dodijelili srpski kralj Aleksandar Obrenović, crnogorski knjaz Nikola Petrović i bugarski knez Ferdinand; takođe, bio je i nosilac turskog, francuskog i ruskog odlikovanja. Između ostalog, bio je član Bokeljskog starinarskog društva u Kotoru, njihov povjerenik za Perast i okolinu, kao i ugledni član Plemenitog tijela Bokeljske mornarice, u svojstvu viceadmirala. Bavio se, iako amaterski, sasvim uspješno, slikarstvom. Napisao je i brošuru o poznatom peraškom boju *Dvije riječi o bitci 15. maja 1654. u Perastu*, koja je štampana 1909. godine u Bokeškoj štampariji u Kotoru. Iako je platno prilično oštećeno, u pozadini se vidi venecijanska luka.

U kući Zorislava Zorana Radimira u Dobroti nalazi se slika barka „Draghetto“, autora Đovanija Luca

BARK „DRAGHETTO“

Autor: Đovani Luco

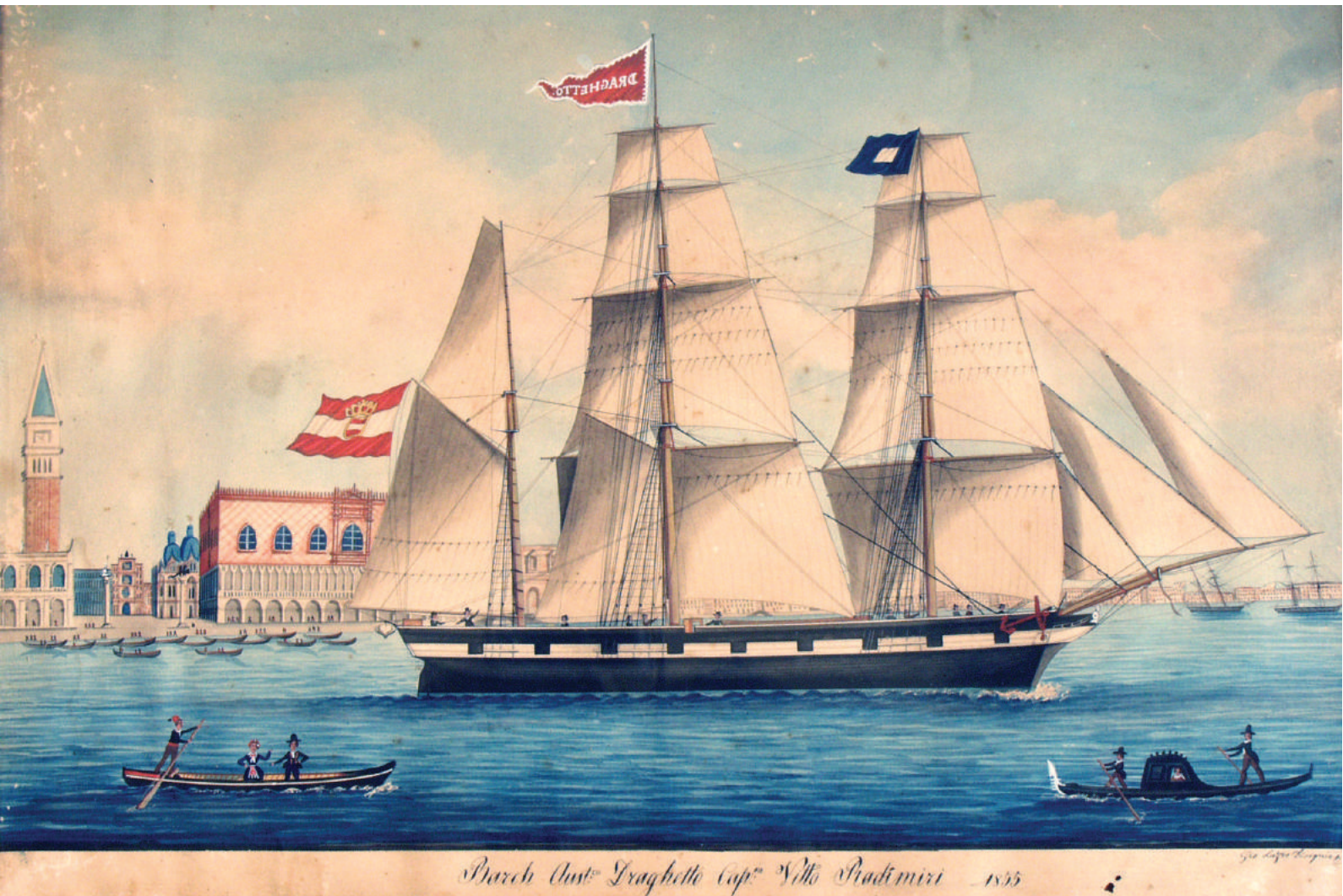
Tehnika: akvarel, 58 x 44 cm

Signatura: donji, desni ugao, Gio Luzzo Disegnato

Legenda: Barch^{co}Draghetto Cap^{no} Vitto Radimiri 1855

Signatura: Gio Luzzo disegno.

Barkom „Draghetto“ zapovijedao je Vido Radimir. U pozadini broda, prema uobičajenom maniru pri plovidbi mirnim, ili blago zatalasanim morem, prikazana je venecijanska luka, sa najpoznatijim građevinama i simbolima grada na lagunama, centar moćne Serenisime. Desno i lijevo od centralnog barka plove dvije gondole sa gondolijerima i putnicima. Signatura na ovoj slici, koja je u vlasništvu dobrotske porodice Radimir, veoma je dragocjena, jer se motivi sa prikazom broda po blago namreškanom moru i venecijanskoj luci u pozadini sa sigurnošću mogu atribuirati Đovaniju Lucu.

Bark „Draghetto“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel, 58 x 44 cm

U istom privatnom vlasništvu, u porodičnoj kući Zorana Radimira nalazi se još jedna slika Đovanija Luca – *Buon Padre*.

JEDRENJAK „BUON PADRE“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel, 57 x 45 cm

Signatura: dolje, desno, Giovanni Luzzo

Brod plovi po olujnom moru, pramcem okrenut nadesno. Trup broda je crne boje. Na prvom plamencu ispisan je naziv broda „Buon padre“, a na drugom jarbolu vije se austrijska zastava. Lijevo, u pozadini, prikazan je manji jedrenjak u plovidbi, a desno, u pozadini, parobrod i dio brdovite obale. Značajki su iscrtani elementi konstrukcije jedrenjaka. Jedra su u oker i braon tonovima. Nebo i more naslikani su u sličnim tonovima, iako je more kao odraz nebu blago namreškano.

Jedrenjak „Buon Padre“

Autor: Đovani Luco

Tehnika: akvarel, 57 x 45 cm

U zbirci slika Bogorodičinog hrama na Prčanju nalazi se i jedna rađena u tehnici akvarela, *Kliper – bark Neptun*, naslikana 1870. godine, ali je nesignirana. Ipak se sa sigurnošću pripisuje slikarskoj porodici Luco.

22. KLIPER – BARK „NEPTUN“

Autor: Đovani Luco, 1870. godina

Tehnika: akvarel na papiru, 70 x 47 cm

ŽZP I. B. 1. 314

Legenda je ispisana preciznim, lijepo ukrašenim slovima: Aust malo co Chlipper „Neptun“ Co malo to Da T. F. Giurovich 1870.

Kliper – bark „Neptun“, sagrađen je u brodogradilištu „S. Rocco“ u Muđi kod Trsta, 1862. godine. Kliper – bark „Neptun“, 480 t nosivosti, dužine 38,2 m, širine oko 9 m i visine 5 m, bio je opremljen sa dva topa i 12 članova posade. Većinski je bio u vlasništvu i suvlaništvu prčanjskih kapetana iz porodice Florio, a kasniji suvlasnici bili su iz prčanjskih porodica Sbutega, Đurović, Verona, Belavitta. Brodom su zapovijedali kapetani, suvlasnici Tripun i Ilija Florio, kapetani

Kliper – bark Neptun

*Autor: Đovani Luco, 1870. godina
Tehnika: akvarel na papiru, 70 x 47 cm*

Anton Luković, Filip Đurović i Filip Vizin. Prodat je u Trstu 13. februara 1886. godine.

Brod plovi ispred venecijanske luke pramcem okrenut na desnu stranu. Iza prednjeg kosnika naslikana je venecijanska luka sa parobrodom u pozadini. Sa lijeve strane u pozadini jedrenjaka prikazan je Trg Sv. Marka sa građevinama: bazilikom Sv. Marka, Duždevom palatom, zvonikom i kulom gradskog sata, kao i gradskom kovnicom (zecca). Na obali, neposredno ispred luke, skupina je gondola, a sa obale radoznali svijet ispraća isplovljenje broda. More je plavih tonova, naslikano u gradacijama svijetloplave i tamnoplave boje sa zagasito bijelom bojom po blago namreškanim vrhovima ustalasalog mora, ispod donje linije trupa i prema obali. Nebo je svijetloplavih tonova, prevučeno bijelim oblačima. Građevine su crvenkastih tonova sa plavim kupolama crkava i piramidom na zvoniku. Trup broda je crne boje sa oker tonovima i tamnijim prelazima po rubovima. Slika je prozračnog, vedrog kolorita i odiše toplinom i blagom atmosferom.

U Pomorskom muzeju Crne Gore nalazi se slika sa gotovo istom slikarskom predstavom jedrenjaka tipa brik „Factis non Verbis“.

23. BRIK „FACTIS NON VERBIS“

Autor: nesignirano, Đovani Luco, iza 1870. godine

Tehnika: akvarel na papiru, 63 x 44 cm

IB 639

Legenda: Brick Factis non Verbis comandato dal Capitano A. G. Radoničić della proprieta di Sig^o Radoničić Tripo^{vič} & M. C.

Vlasnici broda „Factis non Verbis“ bili su kapetani Ivo Radoničić, Anton i Tripo, Božo Milošević i Aleksandar Tripković, koji je od 1871. godine jedini vlasnik. Kapetani brika su bili: Adam, Špiro i Bogdan Dabinović, Anton i Filip Tripković. Brod je prodat 22. 3. 1883. godine.

Brod plovi punim jedrima ispred venecijanske luke. U pozadini se vide Knežev dvor, kupole i zvonik Sv. Marka. Na prvom jarbolu je zastava sa inicijalima vlasnika R. T. (Radoničić Tripo). Na srednjem jarbolu, pored brojnih malih, signalnih zastava, vijori se na plamencu naziv broda. Na krmenom, sošnom jedru vijori se austrijska zastava. Sem zastava crvene, žute i plave boje po rubovima, jedra su bojena oker tonovima, a na palubi i krmi broda raspoređena je posada vidljiva do poprsja sa cilindrima na glavama. U pozadini, poznati venecijanski spomenici i palate obojeni su crvenim, plavim i zagasitim bijelo-sivim tonovima u prikazu stubova, kamenih tesanika i slično. Nebo je otvorenoplavo sa blagim prelazima u prikazu prolazih oblaka. Pod crnim trupom jedrenjaka more plavih tonova je blago uzburkano. Ispred venecijanske luke su barke i gondole, iscrtane šematski.

Brik „Factis non verbis“

Autor: nesignirano, Đovani Luco, iza 1870. godine

Tehnika: akvarel na papiru, 63 x 44 cm

BRIGANTIN „IGRANE“

Autor: Vinčenco Luco

Tehnika: akvarel, 61 x 45 cm

I B 596

Signatura: nečitka, Vincenzo Luzzo (?)

Legenda: Tigrane com^{to} dal Tommaso Gellalia

Vlasnici broda bili su Tršćani porijeklom iz Herceg Novog. Kapetani broda bili su: Tomo Želalić (Bijela) 1825. godine i Bogdan Gopčević, 1832. godine (Podi). Kapetan Tomo Želalić (Želalija) pominje se sa brodom „Igrane“ u spiskovima brodova hercegnovske opštine 1825. i 1832. godine. Brigantin prikazan pri plovdbi po blago uzburkanom moru, okrenut pramcem na lijevu stranu, naoružan je sa sedam topova po boku. Na njemu je austrijska zastava, na vršku krmenog jarbola plavi plamenac sa nazivom broda, a na pramčanom signalni kodeks „P“. U pozadini se vide zidine tvrđave u Smirni, ili na Malti.

Brigantin „Igrane“

Autor: Vinčenco Luco

Tehnika: akvarel, 61 x 45 cm

PAROBROD „MIKELE VUČETIĆ“

Autor: Đovani Luco, nesignirano, atribuirano

Tehnika: akvarel s tušem, 58 x 44 cm

IB 613

R/B „Michele Vucetich“

Nema legende.

Parobrod „Michele Vuchetic S/S „M. Vucetich“ bio je u vlasništvu kapetana i brodovlasnika Stefana Vučetića od 1868. do 1876. godine.

Parobrod sa tri jarbola i četiri jedra razvijena pod udarima blagog vjetra prikazan je u plovidbi pred venecijanskom lukom. Po sredini parobroda je niski dimnjak na nadgrađu iz kojeg kulja gusti dim. Na parobrodu se vijori austrijska zastava na zadnjem sošnom jedru, a na jarbolu crnogorska sa krstom, obrubljena bijelom bojom. Na prednjem jarbolu je plamenac sa imenom broda, na srednjem jarbolu je zastava parobrodskog društva, bijelo-crveno-plava sa slovom „V“ – Vučetić. U pozadini broda prikazana je, takođe, venecijanska luka sa naglaskom na Duždevu palatu i Zvonik. Parobrod, more, nebo i luka u pozadini naslikani su u tipičnom Lucovom maniru, karakterističnom za slike ovog tipa.

Parobrod „Mikele Vučetić“

Autor: Đovani Luco, nesignirano, atribuirano

Tehnika: akvarel s tušem, 58 x 44 cm

BARC „EBE“

Autor: Vinčenco (?) Luzzo

Tehnika: akvarel sa tušem, 59 x 42 cm

I B 544

Legenda: 1864 Barc „Ebe“ Comandato dal Capitano Giovanni Ginovich.

Zbog oštećenja ivica ne vidi se legenda, ali stil rada upućuje na to da je autor ove slike Vinčenco Luco.

Brod plovi po blago uzburkanom moru, pramcem okrenut nadesno. Na prednjem jarbolu se vije zastava isplovljenja, plava sa bijelim kvadratom. Na srednjem jarbolu vijori se plamenac sa nazivom broda – „Ebe“, a na sošnom jedru je austrijska državna zastava. Brod je geometrijski savršeno iscrtan – jarboli, jedra, konopi. Sem zastava u vedrim otvorenim bojama, jedra su naslikana oker tonovima, a iscrtani elementi, ivične linije jedara, jarboli, konopi i spojevi crnom bojom. Nebo je u neutralnom oker tonu. Iza jedrenjaka vidi se kameno utvrđenje sa zastavom, koja se vijori na vrhu kule. Na tvrđavu se nastavlja dio stjenovite obale. Isto je i na krajnjem desnom dijelu platna, gdje se vide bedemi grada (Malta?), jedrenjak tipa pjeleg u pozadini, kao i više jedrenjaka još dalje u pozadini. More je blago zatalasano, tamnoplavih i zeleno-bijelih prelaza tonova pri slikanju valova, što je svojstveno Lucovom maniru.

Bark „Ebe“

Autor: Vinčenco(?) Luzzo

Tehnika: akvarel sa tušem, 59 x 42 cm

BRIGANTIN „ERCOLE“

Autor: Vinčenco (?) Luco

Tehnika: akvarel sa tušom, 49 x 39 cm

IB 513

Legenda: Brigantino Ercole diretto dal sig Capitano Antonio Luovich lanciata all aqua al 29 Apte 1816.

Signatura: desno ispod legende vidi se „... uzzo, Luzzo“.

Brigantin „Ercole“

Autor: Vinčenco (?) Luco

Tehnika: akvarel sa tušom, 49 x 39 cm

posade i konstrukcije palube su otvorene: plavo-crvene, svijetloplave i bijele na horizontu sa svijetloplavim prelazima prema gore, u pozadini, pri slikanju neba. Trup jedrenjaka je crn. Na krmi se nalazi čamac za spasavanje. Sa lijeve strane u pozadini mora plavozelene boje vidi se greben i jedrenjak u plovidbi.

PJELEG „CARICA MILICA“

Autor: Vinčenco Luco, 1868. godina

Tehnika: akvarel na papiru, 55 x 44,5 cm

Signatura: dolje, lijevo Vin. Luzzo Dissegno

Legenda: 1868 Pielego Nom^{na} Anunziata Milizza Cap^o Giovanni Miletlich.

Brod plovi po blago namreškanom moru, pramcem okrenut na lijevu stranu. Na prednjem plamencu latinskog jedra pjelega ispisan je naziv broda „Anunziata Milizza“, a visoko, na zadnjem jarbolu, vije se austrijska državna zastava. Na pramcu broda pričvršćena je pulena,

figura mlade žene, a bočno je ispisana legenda ćiriličkim slovima: „Carica Milica“. Na pramcu broda raspoređeni su mornari i viši oficiri sa cilindrima i bijelim mašnjama na uniformama. U pozadini broda je dio obale, luka sa lukobranom i građevine, kao i manji brodovi u luci (Trst?). Brod je geometrijski savršeno iscrtan, jarboli, užad, spojevi, jedra, sve je naslikano oker tonovima, sem osnovnih kontura jedrenjaka koje su date u tamnim sivim i crnim bojama. Nebo je otvorenoplave boje, prevučeno bijelim oblacima. More je tamnoplave i svijetloplave boje, sa bijelim prelazima, u tipičnom Lucovom maniru.

Pjeleg „Carica Milica“

Autor: Vinčenco Luco, 1868. godina
Tehnika: akvarel na papiru, 55 x 44,5 cm

1868

Pjelegom „Carica Milica“
Anunziata Milica Cap: Giovanni e Vitello

BRIGANTIN „ANA LAZAREVIĆ“

Autor: Vinčenco Luco, 1869. godina

Tehnika: akvarel na papiru, 67,5 x 45 cm

I B 515

Signatura: Vincenzo Luzzo, fece in Venezia 1869.

Legenda: Brig^{no} Austriaco, Anna Lazzarevich Capt Ellia Lazzarevich 1879.

Vlasnici broda bili su Nikola Lazarević iz Baošića, Anto Želalić iz Bijele i Savo Petković iz Đenovića, a kapetani Anto Želalić (1869–1870), Ilija Nikole Lazarević (1871–1873, 1877, 1878) i Savo Petković (1874–1876, 1879, 1880). Brod se zapalio i potopio 9. 8. 1880. godine.

Brod plovi po blago namreškanoj moru, pramcem okrenut na desnu stranu. Lijevo iza njega vidi se dio brdovite obale, a desno luka sa lukobranom. Na prednjem jarbolu vije se austrijska zastava, na zadnjem plamenac sa imenom broda, a na sošnom jedru ponovo austrijska zastava. Jedra su obojena oker i tamnosivim koloritom po rubovima, a geometrijski savršeno iscrtani konopi, jarboli i jedra crnom bojom. Pozadina neba naslikana je oker tonom istog intenziteta, a trup broda je crne boje. Čamac za spasavanje, koji je postavljen na krmi broda, oivičen je po rubu palube plavom bojom. Brdo, lijevo u pozadini, oslikano je plavom bojom, kao i brdo iznad luke sa bijelim lukobranom i djelovima građevina.

Brigantin „Ana Lazarević“

Autor: Vinčenco Luco, 1869. godina

Tehnika: akvarel na papiru, 67,5 x 45 cm

Slikarski manir slikara Vinčenca Luca razlikuje se od dramatičnih prikaza brodova u olujama njegovog poznatog savremenika Đovanija Luca Mlađeg.

23. PAROBROD „BELLANOCH“

Autor: Đovani Luco Mlađi, 1920. godina

Tehnika: gvaš, 62 x 45 cm

ŽZP, IB 1. 334

Legenda: PIROSCAFO – BELLANOCH – TRIESTE – SORPRESO – DAL – TEMPORALE – NEL – GOLFO LEONE – ALL' 11 – Maggio 1919 – Venezia – 30 – Dicembre 1920.

Prema natpisu na legendi, parobrod „Bellanoch“ zahvatilo je strahovito nevrijeme u Lionskom zalivu, sasvim blizu francuske obale, 11. maja 1919. godine, a sliku je Đovani Luco Mlađi naslikao u decembru 1920. godine. Slika se nalazi u zavjetnoj zbirci marinističkih slika Bogorodičinog hrama na Prčanju, ali ne postoje podaci o mogućem darodavcu slike, kao ni o Prčanjanima koji su plovili na naslikanom parobrodu. Brod, sagrađen u Glazgovu 1889. godine, dobio je naziv po škotskom mjestu koje se nalazi na kanalu Crinan, dugačkom 8 km, koji je parobrodskom linijom bio povezan sa gradovima Glazgovom, Invernesom i Obanom. Brod, nosivosti 2548 BRT, dužine 94,5 m bio je poslije izgradnje vlasništvo „Bell Brothers & McLelland“ iz Glazgova, a 1913.

Parobrod „Bellanoch“

Autor: Đovani Luco Mlađi, 1920. godina

Tehnika: gvaš, 62 x 45 cm

godine kupuje ga dobrotski brodovlasnik iz Trsta, Bogdan vitez Tripković, osnivač parobrodskog društva „Ditta D. Tripcovich & Ci.“ u Trstu. Iste 1913. godine kapetan Bogdan Tripković imenovan je za admirala Bokeljske mornarice u Kotoru. Brod pratimo po raznim trgovačkim rutama i u raznoraznim situacijama, za vrijeme žive trgovačke djelatnosti koju je u vlasništvu kompanije „Tripković“ izvršavao dugi niz godina. U vlasništvu ove kompanije parobrod ostaje do kraja 1932. godine, kada je razmontiran.

Brod je prikazan u plovidbi po olujnom vremenu. Ogroman parobrod zauzima cijelu sliku. Iz ogromnih valova, koji su gotovo preplavili prednji trup broda do komandnog mosta, kao i zadnji trup do krme sa nadgrađem, po sredini broda sablasno izviruje dio dimnjaka pod gustinom nadošle vode. Prikazan je u prvom planu pramac, sa natpisom broda „Bellanoch“, centralno nadgrađe i krma sa kabinama i bijelom ogradom. Trup broda prikazan je geometrijski savršeno do detalja, paluba sa komandama, sidrom i bez premca urednom bijelom ogradom, srednji dio trupa sa nadgrađem, komandnim mostom, čamcima za spasavanje i ogromnim crnim dimnjakom sa oznakom ispisanom bijelim slovima „S“ – sidro, po sredini – „A“, jarboli sa precizno iscrtanim užadima, kao i krma sa brodskom opremom i bijelom, urednom ogradom. Na brodu kao da nema života, ne vidi se niti jedan živi član posade, sem brod koji odolijeva snazi mora, pritisnut olovnim, sivim nebom, gdje oluja stiže sa desne strane i nosi brod napred. More je naslikano u gradaciji zatvorenoplavih i otvorenoplavih tonova, koji vjerno izražavaju snagu ogromnih valova.

U Crkvi Sv. Mateja u Dobroti nalazi se akvarel nave „Diveren“, prikazan u oluji.

24. NAVA „DIVEREN“

Autor: A. (Antonio ?) Luco

Tehnika: akvarel, 59 x 45 cm

Signatura: A. Luzzo, Venezia 1900

Nava zahvaćena olujom prekrivena je valovima gotovo cijelom dužinom. Sliku je hramu Sv. Mateja poklonio Josip Juričević, kao zahvalnost za spasenje na moru, kada je kao kadet na ovom brodu preživio ciklon kod Rta Horn 1899. godine.

Đovani Luco (1808–1887), venecijanski marinista čija je najaktivnija slikarska djelatnost vezana za period od 1851. do 1877. godine, rodonačelnik je marinističke slikarske porodice Luco, koja je živjela i djelovala u Veneciji, kasnije u Đenovi, tokom druge polovine XIX i prve polovine XX vijeka. Imao je sinove Vinčenca i Antonija, a kako je tradicionalno da se porodična imena nasljeđuju, veoma je teško razlučiti njihove porodične odnose, s obzirom na to da se radi o tri generacije porodice Luco, od kojih su se svi, izgleda, bavili slikanjem marino slika. Njegov sin Vinčenco Luco, bio je, takođe, poznati venecijanski marinista, koji je slikao jedrenjake za bokeljske naručioce, brodovlasnike i kapetane. Postoji i Đovani Luco Mlađi, za koga bi se

prema aktivnoj slikarskoj djelatnosti moglo pretpostaviti da je sin ili unuk Đovanija Luca. Još jedan član porodice poznat je pod signaturom A. Luzzo, a može se pretpostaviti da je brat, ili bliski srodnik, Đovanija Luca Mlađeg. Muzej pomorske istorije u Veneciji posjeduje jednu sliku jedrenjaka signiranu imenom Vinčenco Luco i to je, za sada, nama jedini poznati trag njegovog prisustva na italijanskoj obali, a zasigurno je da je u Italiji ostavio najveći dio svog slikarskog opusa. U privatnom vlasništvu na Korčuli (Vrnik) nalazi se akvarel brika „Giorgio“ (71 x 50 cm), sa signaturom ispisanom na dnu slike: Gio Luzzo Padre fecit. Đovani Luco Mlađi vjerovatno je unuk Đovanija Luca, koji se potpisivao uz ime kao *padre*, otac porodice. Bio je aktivan kao slikar u Đenovi od 1911. do 1920. godine. Uglavnom je slikao parobrode po olujnom moru u tehnici gvaša i akvarela, ispisujući legende sa podacima o brodu u donjem dijelu slike. Kvalitetom se dosta razlikuje od svog prethodnika, neznatno zaostajući u prikazu perspektive i kolorističkoj živosti. Slično se može reći i za Antonija Luca Mlađeg.

Nava „Diveren“

Autor: A. (Antonio ?) Luco
Tehnika: akvarel, 59 x 45 cm

OLTARSKA PALA „SV. NIKOLA BLAGOSILJA TARTANU“

Autor: Noveli Pjerantonio

Tehnika: ulje na platnu, 190 x 178 cm

Signatura: Novelli Pierantonio

Pomenuli smo da je motiv marino slike veoma čest na sakralnim kompozicijama u ranijem razdoblju, u XV i XVI vijeku. Ova pojava nešto je rjeđa u kasnijim razdobljima. Na velikom Novelijevom platnu u Crkvi Sv. Mateja u Dobroti prikazan je Sv. Nikola, zaštitnik putnika, pomoraca i trgovaca, odjeven

Oltarska pala „Sv. Nikola blagosilja tartanu“

Autor: Noveli Pjerantonio

Tehnika: ulje na platnu, 190 x 178 cm

u svečanu biskupsku odoru sa štapom u jednoj ruci, dok drugom blagosilja tartanu.

Donator slike, Dobročanin, kapetan Pavo Đurov Kamenarović, poručio je sliku u Veneciji, a kako je bila namijenjena hramu Sv. Mateja, hram je prikazan na slici. Omiljeni brod dobrotskih pomoraca, tartana, prikazana na ovoj slici, po mišljenju don Nika Lukovića, pripadala je porodici Kamenarović iz Dobrote.

Pjerantonio Noveli (Pierantonio Novelli, 1729–1804) poznati je venecijanski slikar i pjesnik. Na jadranskoj obali postoje njegove slike u Rovinju, Splitu, kao i pomenuto platno u Dobroti. Kao tipični predstavnik venecijanskog setečenta bio je pod uticajem Sebastijana Ričija. Objavio je zbirku stihova *Pastirske fantazije*.

NAVA „GREGORIUS“

Autor: Euđenio Pesi, 1848. godina

Tehnika: akvarel sa tušem, 86 x 66 cm

I B 547

Signatura: Eugenio Pessi trasse dal vero

Legenda: NAVE AUSTRIACA NOMINATA GREGORIOS COMANDATA DA CAP. ANT. TOMANOVICH 1848.

Kapetan Anto Tomanović preuzeo je navu iz brodogradilišta u Trstu 1848. godine. Suvlasnik je do 1861, a potom njegovi nasljednici do 1871. godine. Navom zapovijedaju i kapetani Blažo Berberović (Morinj) i Nikola Ratković (Orahovac) do 1874. godine. Nasljednici Anta Tomanovića prodaju svoju četvrtinu broda 1874. godine.

Na slici je prikazana nava velikih razmjera, prilikom isplovljenja iz luke grada Trsta. Na prednjem jarbolu istaknuta je austrijska zastava, na srednjem zastava sa prezimenom brodovlasnika – Mistrovachi, na zadnjem jarbolu plamenac sa nazivom broda „Gregorius“, a na zadnjem, sošnom jedru, istaknuta je državna austrijska zastava. Jedra su naslikana oker tonovima sa sivim prelazima. Geometrijski su savršeno iscrtani svi elementi konstrukcije broda i nadgrađa. Krma je ukrašena dekorativnim vjencem. Trup broda i čamac za spasavanje na krmenom dijelu broda su otvorenoplave boje. Po ivici trupa, nešto ispod palube, naslikana je bijela pruga sa otvorenoplavim spremištem za topove. Nebo je svijetloplavih nijansi sa bijelim prelazima. Luka, svetionik, stijenje, lučke zgrade, stapaju

Nava „Gregorius“

Autor: Euđenio Pesi, 1848. godina
Tehnika: akvarel sa tušem, 86 x 66 cm

se u osnovni plavičasti ton sa primjesama svijetlosive boje. More je svijetloplave boje, na mjestu gdje se spaja sa horizontom otvorenijih je tonova. Kontrasti plavetnilu slike su crveno-plavo-bijele zastave sa nazivima i simbolima na njima. Ovo je jedna od najrafiniranijih slika sa tematikom jedrenjaka u plovidbi iz fonda Istorijsko-umjetničke zbirke Pomorskog muzeja Crne Gore.

Jedan od rijetkih akademskih slikara, koji je u prvoj polovini prošlog vijeka živio i stvarao u Dalmaciji bio je Francuz **Vicko Poare (Poiret)**. Iako se rijetko bavio slikanjem marino slika, jedna njegova slika malih dimenzija iz Perasta spada među najuspjelije zavjetne slike koje su poručili naši pomorci. Ovu sliku poklonio je Gospi od Škrpjela Mato Mandić, kao uspomenu na oluju koju je pretrpio njegov pjeleg „Karolina“ između Ulcinja i Otranta, zahvaćen strahovitim sjeveroistočnim vjetrovima, 19. septembra 1852. godine.

PJELEG „KAROLINA“ U OLUJI

Autor: Vicko Poare (Poiret), 1852. godina

Ulje na platnu, 31 x 24 cm

IB 27

Signatura: „V“ – Poiret fece

Slika je malih dimenzija, naslikana u ulju na platnu, sitnog tkanja, koje se koristilo u XIX vijeku. Na istom platnu već je postojala uljana slika, čiji se obrisi crvene i bijele boje vide po rubovima. Preslikavanje, zbog oskudice slikarskog materijala, nije bilo rijetka pojava, tako da je Poare najvjerojatnije sa većeg platna isjekao dio i iskoristio ga za sliku.

Nebo, pokriveno tamnim oblacima, naslikano je zagasitotamnim tonovima, predstavljajući nadmoć oluje koja ne jenjava, a jedino svijetlo na slici odbija se od pjene morskih talasa, bijele boje. Krhki brod, poput orahove ljuske, giba se između bijesnog neba i još bijesnijeg mora. Na krmi nema zastave, a talas koji je zahvatio jedrenjak poderao je jedra na brodu. Na brodu su prikazani mornari, od kojih jedan ima crvenu kapu. Neki mornari okupljeni su oko čamca za spasavanje, koji bi ih, eventualno, mogao spasiti, a drugi se bave jedinim preostalim jedrom. Jedan mornar obraća se nebu, a u oblacima kao nada u spasenje naslikana je mala slika Bogorodice, sa Djetetom na grudima, okovana srebrom. Bogorodica sa Djetetom kojoj su upućene molbe čest je motiv zavjetnih slika. Iako su jedrenjak, more i ikona naslikani detaljno, realistički, kako i dolikuje jednom minijaturisti, na slici se, ipak, osjeća utisak cjeline, jer je urađena širokim potezima, skoro impresionistički. Ovaj jedinstven prizor, likovna plastičnost boja koje se prožimaju, ukazuju na zreo i likovno savršen rad Vicka Poarea.

Vicko Poare (Vicko Poiret), porijeklom Francuz, rođen je u Trstu 1813. godine. Iz Zadra, gdje je boravio neko vrijeme, obilazio je Dalmaciju, slikajući njene gradove, građane i seljake u narodnim nošnjama. Bio je i portretista, slikao je portrete uglednih građana u stilu bidermajera. Vedute gradova poslužile su za potpunije upoznavanje dalmatinske obale.

Pjeleg „Karolina“ u oluji
 Autor: Vicko Poare (Poiret), 1852. godina
 Ulje na platnu, 31 x 24 cm

Istorijsko-umjetnička zbirka Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru posjeduje tri slike, akvarela, tršćanskog mariniste Feličea Polija (Felice Polli).

BRIK „CAVALIER MACEDONE“

Autor: Feličea Poli, Trst, 1822

Tehnika: akvarel, 73 x 47 cm

IB 548

Signatura: Felice Polli in Trieste 1822.

Legenda: „Il Cavalier Macedone“

Brik „Cavalier Macedone“, 270 t nosivosti, sagrađen 1819. godine. Vlasnik broda bio je Anton Radimir iz Dobrote, a brodom su zapovijedali Marko i Božo Radimir i Bogdan Tripković.

Jedrenjak je prodat 1852. godine N. Blažiniću u Rijeci.

Brod plovi po laganom vjetru i blago ustalasanom moru, pramcem okrenut prema desnom dijelu slike. U pozadini, iza krme broda, prikazana je luka, a iza pramca u daljini plove jedrenjaci. Na krmi je podignut čamac za spasavanje, a na sošnom jedru vije se austrijska zastava. Akvareli ovog mariniste imaju veoma svijetlu pozadinu i bojene partije u prikazu jedrenjaka, tako da se jasno vide svi geometrijski, precizno iscrtani elementi broda. Obala je takođe slikana sa jasno naglašenim detaljima. Dakle, do detalja usavršenog crteža i nježnog, svijetlog kolorita, slike Feličea Polija i poslije skoro dva vijeka posjeduju istu svježinu i ljepotu.

Brik „Cavalier Macedone“
Autor: Feliče Poli, Trst, 1822
Tehnika: akvarel, 73 x 47 cm

IL CAVALIER MACEDONE.

BRIGANTIN „ARABO FELIČE“

Autor: Feliče Polli, Trst, 1852. godina

Tehnika: akvarel, 77 x 55 cm

IB 546

Legenda: Brigantino Nominato Arabo Felice Comandato dal Capitano Mattio Tripcovich Proprietario Antonio Radimiri.

Signatura: F. Polli in Trieste 1852.

Brigantin nosivosti 189 t izgrađen je 1823. godine. Vlasnik broda bio je Anton Radimir, a zapovjednik Mato Tripković. Jedrenjak je kasnije promijenio ime u „Radetzky“, u čast austrijskog nadvojvode koji se

proslavio u ratovima kod Kustoce 1848. i Novare 1849. godine. Brod je 1859. godine prodat Grcima. Brigantin, pramcem okrenut ulijevo, plovi po blago zatalasanom moru i umjerenom vjetru. Iza pramca broda prikazana je luka sa brojnim zgradama i isturenim lukobranom. Na prednjem jarbolu vije se plamenac sa nazivom broda, a na zadnjem jedru državna, austrijska zastava. Ljepota ove marino slike postignuta je preciznoću crteža i prozračnošću kolorita. Visoki jarboli i jedra, pokrenuta vjetrom, kao i figure posade na palubi jedrenjaka čitavoj slici daju romantičnu notu.

Brigantin „Arabo Feliče“

Autor: Feliče Polli, Trst, 1852. godina

Tehnika: akvarel, 77 x 55 cm

TRABAKUL „GLORIOZO“

Autor: Feliče Poli, oko 1798. godine

Tehnika: akvarel, 60 x 44 cm

IB 526

Signatura: dolje, desno, Felice Polli in Trieste

Legenda: Trabacolo il „Glorioso“ Capitano Mattio Tripcovich, di proprieta del sig Antonio conda cavalier Radimiri. Iako ovaj akvarel nema signaturu, niti dataciju, imajući u vidu stil i način izrade, možemo smatrati da je jedrenjak naslikao takođe Feliče Poli. Brod plovi po mirnom moru slijeva

Trabakul „Gloriozo“

Autor: Feliče Poli, oko 1798. godine

Tehnika: akvarel, 60 x 44 cm

nadesno. Na jedrenjaku su dva jarbola, a treći, manji jarbol, nagnut je napred i na njemu su dva krstasta rebra. U pozadini se vidi kopno i jedrenjaci. Na vrhu jarbola vije se austrijska zastava.

U Crkvi Sv. Mateja u Dobroti nalazi se akvarel brigantina „Il Vigore“.

BRIGANTIN „IL VIGORE“

Autor: Feliče Poli

Tehnika: akvarel

Signatura: F. Polli

Legenda: Brigantino il Vigore comandato dal Capitano Diodato Radimiri trovandosi il 15 Marzo 1824 sotto costa di Cecilia essendo in grande Borasca fece voto alla B ma (Beatissima) V ne (Vergine) e si salvo in rada di Palermo. Signatura: F. Polli.

Brod, prikazan u oluji, nagnut je na lijevu stranu pod naletima snažnog vjetra. U gornjem, lijevom uglu, naslikana je Bogorodica sa Djetetom u znak zahvalnosti zbog spasenja na moru, nedaleko od Palermo (Sicilija), 1824. godine. Brigantinom je zapovijedao vlasnik broda Božo Radimir. Iako je F. Poli radije slikao gorde jedrenjake po mirnom, ili blago uzburkanom moru, ova slika jedrenjaka i pored olujnog dana ne odaje utisak tmurne atmosfere.

Anton Božov Radimir, koji je poručivao izradu slika kod ovog tršćanskog mariniste postao je, trgujući svojim brodovima na relaciji Trst – Venecija – Boka– Crno more, jedan od najbogatijih pomorskih privrednika i mecena Boke Kotorske. Njegov kapital održavao se i za vrijeme Napoleonove okupacije Boke. Božo Radimir bio je vlasnik brigantina „Kavalijer Mačedone“ i „Arabo Feliče“, tartane „Gloriozo“, kao i suvlasnik polake „Speranca“.

Feliče Poli (Felice Polli, 1793–1859), rođen je u zaleđu, na sjeveru Italije, odakle se seli za Trst, gdje je poznat po značajnom opusu slika marino sadržaja, pod uticajem francuskog mariniste Žozefa Antoana Rua (Joseph Antoine Roux, 1765–1835). Uz marino slike bavio se i slikanjem popularnih slika sa žanr-scenama, poput slike *Serenada*. Za naručioce iz Boke Kotorsku uglavnom je slikao jedrenjake, čiji su vlasnici, ili zapovjednici bili dobrotski kapetani iz kuće Radimir. Međutim, očigledno je da su ga kao marinistu, koji je u Trstu slikao brodove po porudžbini, angažovali i ostali dobrotski brodovlasnici i kapetani. U privatnom vlasništvu u Dobroti nalazilo se još nekoliko slika ovog tršćanskog mariniste. Slike, čiji se trag izgubio u vremenu posljednje dvije decenije, zasigurno su promijenile vlasnike, tako da imamo veliku nadu da ćemo uspjeti, uz pristanak njihovih vlasnika, da ih uvrstimo u neki sljedeći katalog, ili bar dokumentujemo njihovu današnju lokaciju i stanje.

Brig. il Vigore. Com. dal Cap. Diodato Radimiri, trovandosi li 15 Marzo 1824 sotto la Costa di Cecìlia, sprendo in grande Borasca, fece voto alla B. V. e si salvo in Rada di Palermo

Brigantin „Il vigore“
Autor: Feliče Poli
Tehnika: akvarel

Slike koje su bile evidentirane u privatnom vlasništvu (Dobrota):

Brigantin „Agripa“

Brigantin „Boemo“

Brigantin „Conte de Nadasdy“

Brigantin „Genio speculatore“

Brigantin „Iride“

Brigantin „La Citta di Corzula“

Jedrenjak „Boemo“

Pink „Il Vittorioso“

Marinista **Vasilije Ivanković** (Carigrad, 1815 – Trst, 1898), sin kapetana Jovana Ivankovića iz Herceg Novog, najplodniji je marino slikar, koji je živio i stvarao u Trstu. Za vrijeme svoje aktivne slikarske djelatnosti, pošto je kao kapetan zauvijek napustio more i posvetio se slikanju brodova, naslikao je oko 300 slika, rađenih u tehnici ulja na platnu za naručioce od Trsta do Ulcinja. U Boki Kotorskoj čuva se veliki broj njegovih slika jedrenjaka, parobroda i kompozicija brodova. Slikarski opus Vasilija Ivankovića primjer je žive kulturne saradnje između obale Italije, Jadrana i Bokokotorskog zaliva.

Nebo i more, a između njih čovjek na krhkoj lađi, osnovni su motivi marino slika. Nema ničeg prirodnijeg od prirode same po sebi, niti iskrenijeg od njenih čudi, pred kojima ljudi, na drvenim i čeličnim brodovima, djelu svojih ruku, krše ruke i upinju oči u nebo, moleći se Bogorodici, majci našeg Spasitelja za spas na moru. Marino slike, naslikane kao zavjeti uz dramatična događanja na moru, sa likom Bogorodice i Hrista u naručju u gornjim uglovima slika, kao i mirne, idilične scene sa brodovima u plovidbi, čuvaju se u muzejima (najveći broj slika italijanskih marinista izložen je u Pomorskom muzeju Crne Gore – 15 slika), zavjetnim zbirkama, porodičnim salonima, sa vjerom u srcu i velikom dozom ponosa i nostalgije. Slike italijanskih marinista predstavljaju veliki kulturološki doprinos Boki Kotorskoj zbog svoje izrazite dokumentarno-istorijske i likovne vrijednosti. One liče na stranice starih brodskih dnevnika, ili portolane, oslikane likovnim jezikom, izražene snažnom dramatikom, ili prikazane kao lirske, pitoreskne scene. Među brojnim marinistima domaćeg i stranog porijekla naše područje najbogatije je slikama italijanskih marinista. Zahvaljujući njima, pjelezi, tartane, nave, barkovi, brigantini i prvi parobrodi nikada neće nestati s pomorsko-istorijske pozornice, već će i dalje gordo jedriti i brodit, prkoseći svim vjetrovima vremena.

Ovaj katalog napisan je sa ciljem da se široj javnosti prikaže ovaj važan dio našeg kulturnog blaga – 45 slika italijanskih marinista, od kojih su mnogi bili pripadnici porodične slikarske škole, a neki samostalni autori. Slike, uglavnom naslikane tokom XIX vijeka, svojim likovnim kvalitetima i istorijsko-dokumentarnom vrijednošću zaslužuju snažniju valorizaciju i prezentaciju. Pored ogromnog napora naše zajednice da se sačuvaju, trebalo bi ukazati na to da je neznatan broj slika, pohranjen u zbirci Bogorodičinog hrama, izložen lošim atmosferskim uslovima, te ih je neophodno što prije konzervirati i restaurirati. Čuvanjem, obradom i prezentacijom slika italijanskih marinista na području Boke Kotorske učinili smo još jedan značajan korak u cilju njegovanja kulturne i prijateljske saradnje Crne Gore i Italije.

LITERATURA:

1. *Annuario marittimo*. Trieste (1855).
2. *Annuario marittimo*. Trieste (1858).
3. Belamarić, Joško. „Nikola Božidarević”. *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 34 (1994).
4. Brguljan, Željko. *Na granici mora i neba, Zbirka maritimnog slikarstva iz župne crkve Rođenja Blažene Djevice Marije u Prčanju*. Perast: Gospa od Škrpjela; Zagreb: Ž. Brguljan, 2015.
5. Buchholz, Karsten., *A Guide and Dictionary for Collectors*, Hamburg, December 1997”. *Enciklopedija likovnih umjetnosti* 3. Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1964,
6. Čoralić, Lovorka. *Dobrotski rodovi i Hrvatska Sv. Jurja i Tripuna u Mlecima*. Zagreb: Institut za povijest, 2000.
7. Ekl, Vanda. „More – tema i sadržaj našeg slikarstva”. *Pomorski zbornik* 1(1962)
8. Ivančević, Vinko. „Nekoliko slika korčulanskih jedrenjaka”. *Pomorski Zbornik* 17 (1979)
9. Fisković, Cvito., „Poiretova slika Mandićeva jedrenjaka u Perastu”, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 17 (1969).
10. Janićijević Radojka. „Slike stranih marinista na području Boke Kotorske”, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 43-44 (1995-1998).
11. Kečkemet, Duško., „Naša stara pomorska ikonografija”. *Pomorski zbornik* 1 (1962).
12. Luković, Niko. „Dvije dragocjene prinove Pomorskog muzeja u Kotoru”, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 12 (1964).
13. Luković, Niko. *Prčanj. Kotor*, 1937.
14. Luković, Niko. „Prčanjsko brodarstvo XVIII vijeka”, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 5 (1956).
15. Luković, Niko. *Bogorodičin hram na Prčanju*. Kotor: Crkovinarstvo parohijske crkve, 1965.
16. Marković, Marko. „O najstarijim geografskim i pomorskim kartama Jadranskog mora”. *Pomorski zbornik* 22 (1984).
17. Martinović, Jovan. „ Propadanje bokeljskih jedrenjaka duge plovidbe”, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 24 (1976).
18. Mihaliček, Marija. „ Grad Ulcinj i njegova okolina u staroj kartografiji”, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 59-60 (2011 – 2012).
19. Mihaliček, Marija. *Ostavština porodice Viskovć u Perastu*. Kotor: OJU „Muzeji“ Kotor, 2016. godina.
20. Milović, Jefto. *Istorijsko – geografski atlas Crne Gore*. Nikšić: NIP „Univerzitetska riječ”, 1990.
21. Montani, Miro. „ Pomorstvo Perasta na portretima brodova”. *Pomorski zbornik* 1 (1962).
22. Prijatelj, Krno. „Dubrovačko slikarstvo XV-XVI stoljeća”, Zagreb, 1968.
23. Tomić, Antun. „ Dobrotski jedrenjaci u XIX vijeku ”. *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 8 (1959).

24. Tomić, Antun. „ Pomorstvo Dobrote na portretima brodova”. *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 24 (1976).
25. Tomić, Antun – Tonko. *Dobrota povijesnica bokeljskog pomorstva : Pomorska i kulturna povijest Dobrote XVI – XX st.* Kotor: Hrvatsko građansko društvo Crne Gore, 2009.
26. Radulović, Tomo. „ Pomorsko trgovačko poslovanje kap. A. Radimiri iz Dobrote”. *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 18 (1970).
27. Šerović, Petar. „ O jednom starom opisu puta od Venecije do Carigrada s osobitim obzirom na Crnogorsko primorje”. *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru* 11 (1963).
28. Šišević, Ivo. „Prisutnost stranih marinista u našem savremenom slikarstvu”. *Pomorski zbornik* 13